

Tóth Árpád:

"Fény vagy te is, lobogj hát,
Melegíts és égess,
Hinned kell, hogy a világ
Teveled is ékes."

III. A HIT

Nővérek továbbképzése Csongrád megyében

Szeged – Hódmezővásárhely
1994.

III.

A HIT

Írta:

SZENTI TIBOR
egészségnevelő

Lektorálta:

TENKE SÁNDOR
a CONFESSIO felelős szerkesztője

Szerkesztette:
Földesi Ferenc

Kiadta: az Erzsébet Kórház, Hódmezővásárhely, az "Életünkért,
Egészségünkért, Hódmezővásárhely Lakosságáért Alapítvány" 1994-
ben, az Állami Tisztiorvosi Szolgálat Csongrád Megyei Intézete
(Szeged) támogatásával

© Szentí Tibor

ISBN 963 02 9600 4
Példányszám: 3000

Terjedelem: 4.0/A5 ív

Fényszedés: **ERZSÉBET** - Putnoki Renáta, Pozsár Ildikó
Nyomdai munkálatok: az önkormányzat VERZÁL nyomdájában,
Hódmezővásárhelyen készültek.

A borítón: FÖLKNE CSUKA KLÁRA rajza látható.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	4
1. Tizenhat éves kislányok vallomása a hitről	5
1.1. Az 1989—90-ben 16 éves 34 fős "A" osztály vallomása	5
1.2. Az 1990—91-es évfolyam II. "A" osztály vallomása	13
1.3. Az 1991—91-es évfolyam II. "E" osztály vallomása	22
2. A kislányok által írt dolgozatok tanulságai	29
3. A nővér kapcsolata a hittel	35
4. A teremtés	36
4.1. Az őszrobbanás	42
4.2. $E = m \cdot c^2$	46
4.3. Tudósok, gondolkodók panteizmusa, deizmusa, teizmusa	48
4.4. A negyedik dimenzió	52
5. Istenhit és ateizmus	55
6. Magyarázatok a hitről	58
7. Hit önmagunkban	63
8. Alkotó emberek vallomása a hitről	64
8.1. Jézushívők	64
8.2. Népünk hite (Bálint Sándor)	65
8.3. Neumann János matematikus vallomása	66
8.4. Bibó Lajos író vallomása	66
8.5. Illyés Gyula hitvallása	66
9. Hit az emberben, a társadalomban	67
10. Hit az orvoslásban, a beteg gyógyításában	70
11. Hit a jövőben	76
Irodalom	79

Szenti Tibor

A H I T

BEVEZETÉS

Ha egy borotva élén végighúzom az ujjamat és kiserken a vérem, ahhoz nem kell **hit**, hogy a kipróbált eszköz éles, hiszen azt a bőrömön tapasztalom. Hit ahhoz kell, amit *nem tudok bizonyítani*. Csakhogy a dolog nem ilyen egyszerű! Az észlelésem lehet hibás és megtévesztő. Például, ha egy hipnotikus állapotban lévő személynek hideg tárggyal megérintem a karját, és azt közlöm vele, hogy izzó vasat nyomok hozzá, a szerencsétlen fájdalomában följajdul és szabályszerűen égési seb keletkezik a bőrén. Miért történhetett ez? Mert hitt abban, hogy forró fémmel sütögetem. Sőt!, hit sem kellett hozzá. A hipnotikus hatás következtében eltorzult, megváltozott a *valós észlelése*. A részeg nem érzi a hideget és ezért könnyen megfagy. Sorolhatnánk az ismert példákat és kiderül, érzékeink minduntalan becsapnak bennünket.

Teremthetek olyan helyzetet, amelyben a valós eseményt, vagy tőlem függetlenül létező dolgot nem hiszem, és olyat is, amikor ésszerűtlen, nem létező cselekményt, tárgyat valósnak tartok. Az egyes ember tapasztalata és hite között nem feltétlenül van összefüggés, illetve nem mindig adnak ésszerű magyarázatot. Így születik meg a *kétkedés* és belőle a *hitetlenség*.

A hit és hitetlenség egyedül az *emberre jellemző*. A létező anyagnak például teljesen mindegy lenne, hogy hisz-e, vagy sem önmaga létezésében, mert ettől *függetlenül van*. Meglétét nem a hite bizonyítja.

Milyen valójában ma a mi hitünk? Kérdezzünk meg róla embereket.

1. Tizenhat éves kislányok vallomásai a hitről

A hódmezővásárhelyi Frankel Leó Közgazdasági- és Egészségügyi Szakközépiskola második korcsoportjának mentálhigiénés oktatásunk során házi feladatul adtuk, hogy névtelen dolgozatot írjanak arról, milyen a hitük, egyáltalán hisznek-e és miben? Itt két évfolyam három osztályából: 60 tanuló vallomásából részleteket mutatunk be. (A közlés betűhív.)

1.1. Az 1989—90-ben 16 éves 34 fős "A" osztályból

20 kislány tudott értékelhető dolgozatot írni. Három sablonos, nagyon gyenge kivételével valamennyiből részleteket mutatunk be

1. "Nem hiszek abban, hogy a földi élet után még volna élet. A lélekvándorlásban sem hiszek, pedig sok érdekeset olvastam már erről. De nem tudom elképzelni, mert az egész olyan, mint a mese[...]"

Gondolkodni sem szoktam róla, mivel nem hiszek benne és csak bosszant, hogy olyanról kell gondolkoznom, ami nem érint. A sok más dologom között nincs is időm ilyenre gondolni!"

*

2. "A földi élet véget ér és bekövetkezik a halál. A halál — amellyel egy másik állapot — a halál utáni élet kezdődik meg. Az egyén teste megszűnik létezni, meghal s lassanként elporlad. A lélek, a szellem megmarad s tovább él. A lélek elvont fogalom, kézzel megfoghatatlan dolog. Az egyén szelleme a Mennybe vagy a Pokolba jut. A lélek vándorol, amíg nem születik meg egy új test. Ebbe a megfelelő új testbe belépszáll s kezdi újra a létét. Ily módon a lélek örökké él, vándorol."

Néhányszor részt vettem már szellemidéző szeánszban. Először elég hihetetlennek tűnt az egész, mindaddig amíg nem láttam a saját szememmel a pohár mozgását egyik betűről a másikra

s így értelmes mondatokat alkotva a papíron. Nagyon furcsa volt az egész; mert olyan dolgokat írt ki a szellem, amik tényleg igazak voltak s már megtörténtek, illetve meg fognak történni. Ezek a dolgok — amelyeket előre megjósolt a szellem — többé-kevésbé be is váltak.

Az ember az előző életére többnyire nem emlékszik vissza, mert — egyszerűen — elfelejti. A saját gyermekkorára is ritkán emlékszik az ember teljesen tisztán, ugyanígy a lelkének előző életét pedig mégjobban — teljes egészében — elfelejti az illető. Én — éppen ezeket — hiszem, hogy van egy másfajta állapot az Élet után, ez pedig a halál utáni, a túlvilági Élet. Továbbá hiszek Istenben, hiszem hogy látja az emberek minden cselekedetét, hallja beszédüket s elválasztja a jó s rossz embereket. Ő irányítja az emberek életét, Ő rendelkezik minden eseményről, a jóról a rosszról egyaránt, s minden fölött Ő, az Isten áll.

Ahhoz, hogy valaki hívő legyen s imádkozzon nincs szükség feltétlenül a közvetítőre, az egyházra. Egy ember akkor is hihet Istenben és imádkozhat hozzá, hogyha nem jár templomba. Az egyház csak egy formai dolog, egy kellék. Persze szükség van mégis rá, mert ha betér oda valaki, akkor az érzi az Isten létét s közelségét. Azt, hogy egyáltalán van Isten, akiben bízhat minden ember!"

*

3. "Az élet valami miatt, legyen az baleset, v. betegség megszakad. Bekövetkezik a HALÁL. Az emberek azt tartják, hogy az-az ember aki az élete során bűnt nem követ el, tiszta lelkű volt az a mennyországba jut, aki nem gyón, és bűnöket halmoz fel az pedig a pokolba jut. Most kell megemészteni egy olyan »fogalmat«, amely egy kicsit messze van tőlünk ez pedig az »ISTEN«: Mert Jézus Krisztus a síron túli életben a jó embereknek nyugodt, és szeretetben gazdag életet biztosít. A síron túli életben az ISTEN az pártfogónk. En hiszek ISTENBEN.

Hiszek a síron túli életben is és a lélekvándorlásban is. Ez a kettő valahogy összefügg. Mert mi is a lélekvándorlás tulajdonképpen? A HALÁL után az emberi lélek kiszabadul szilárd

»börtönéből« és egy másik élőlénybe lényegül át. Emberbe, állatba növénybe, és olykor ásványba, kövekbe... Szóval, hogyha van LÉLEK-vándorlás akkor életnek (mint elvont fogalomnak) és halálon túli »életnek« is kell lenni, nem?

Az élet után, amíg a lélek át nem lényegül, kell lenni egy köztes állapotnak is... Legalábbis szerintem"

*

4. "Sokat gondolkodtam már erről a témáról, s még nem tudom, hogy valójában hogyis van ez? Olyan furcsa, és számomra elképzelhetetlen, hogy létezzen egy túlvilági élet. De én mégis hiszek benne.

Emlékszem, egyszer azt mesélte a barátnőm, hogy az ő rokona haldoklott, és nagyon nehezen, az utolsó percekben sikerült őt visszahozni az életbe. Már az orvosok sem hittek benne, hogy van remény, de mégis sikerült, s a lány még ma is él. De amíg mély kómában volt, elmesélte a barátnőmnek, hogy mit érzett és látott. Nem tudom, hogy igazat mondott-e, de azt mesélte, hogy a mély kábultságban megjelent előtte egy gyönyörűszip világ. Pontosabban, csak egy nagy lyuk tátongott előtte, s egy semmihez sem hasonlítható hang hívta őt, hogy lépje át azt a lyukat. De ő nem tette meg, mert akkor nem térhetett volna vissza az életbe.

A másik érdekes dolog a szellemidézés. Egy ideig elhittem, hogy megmozdult a pohár, de hogy egy szekrény is megmozduljon, na meg hogy állat (macska) képében jelenjen meg a szellem, ezt már képtelen voltam elhinni...

S az is olyan hihetetlen, s furcsa, hogy élek, és egyszer majd meg kell halnom, mert Isten úgy rendeli. S azt sem értem, hogy miért ilyen vagyok, kitől kaptam a lelkem, s egyáltalán kaptam-e valakitől, s ha meghalok kibe száll v. hova száll az, ami az egyéniségemet adja, ami kézzel meg nem fogható, elvont fogalom...

Sok kérdés, s a választ azt hiszem ezen a világon nem fogom megtudni soha. Talán majd csak akkor, ha meghalok..."

*

5. "Szerintem a halál utáni élet nem létezik. A halál pillanatában szerintem kiszáll belőlünk a lélek, majd testünk elporlad. Én nem így szeretnék meghalni, nem a földben elporladni, hanem elszeretném hamvasztatni magamat. Akkor legalább nem rágcálnak különféle bogarak meg rágcáslók[...]"

*

6. "Mivel hiszek az Istenben ennél fogva a túlvilágban is hiszek. Bár mindegyik pontosabban legtöbb vallásban a túlvilágot másként magyarázzák. A Jehováknál azt tartják, hogy a túlvilág egy új világ, amely egy időben, amit Jehova határozott meg itt a földön jön létre és majd akkor Jehova megemlékezik a jó emberekről, feltámasztja őket és itt fognak élni örökké a földön, a paradicsomban. A Katolikus vallás szerint a lélek halhatatlan, tehát aki megérdemli, lelke halhatatlan és fenn a »mennyenben« élhet. Én az utóbbiban hiszek, talán azért mert nagymamán, és nagyon sok ismerősöm, barátom katolikus vallású, bár édesanyám Jehova. Én is megpróbáltam ezt a vallást, de úgy éreztem, hogy az utóbbi közelebb áll hozzám. Hiszem hogyha az ember »jól« Isten akaratának megfelelően él, cselekszik a túlvilágban találkozik szereteteivel. És mi lesz ha nem jól viselkedik? Örök hallálra van ítélve. Pokol nélkül!!!

A pokolt csak azért találták ki, hogy az emberekben egy kis félelem, szorongás legyen, és hogy megpróbáljanak még ha nincs is túlvilág, nem árt, ha az ember hisz benne; mert csak hasznára válik ha jól próbál viselkedni, nem csak hazudik stb. Nagyi sokat mesélt róla, arról, hogy visszajárt az anyukája stb. És volt szellemidézés is."

*

7. "Én nem hiszek a túlvilági életben, sem a lélek vándorlásában. Ezért félek is a haláltól. Szerintem halál után a lélek sem él tovább. Nem vagyok vallásos, de azért olvastam Jézus életét, új szövetségét. A lélekvándorlásról is olvastam könyveket. Csak azért, hogy tudjak beszélgetni egy vallásos emberrel is. A szüleim vallásosan nevelődtek, engem is vallásosan akartak nevelni, de én nem engedtem. Vannak fiatal vallásos barátaim, és jól elbeszélgetek

velük. Nem nézem le azt, aki vallásos. Szerintem mindenkinek hinni kell valamiben. Ez segít, hogy célunkat elérjük. Aki vallásos szilárdabb belőlről, jobban véghezviszi terveit. »Jobb úton jár«. Én babonás vagyok, bár inkább megérzéseimre hagyatkozok. Én nem lennék jó hívő, mert nem tudok engedelmes lenni, és inkább annak hiszek amit látok. Sőt néha még annak sem. Az engem körülvevő tárgyakban, kabalákban hiszek, amelyek megvédenek majd minden bajtól."

*

8. "Túlvilágról még nem sokat gondolkoztam, nem ért még közvetlenül. De van egy dolog, amit nem értek (történesek). Pl: Tudtam, hogy azon a helyen nem voltam még (pl. másik városban), és érzem vagy tudom, hogy valahonnan ismerős. Vannak szituációk, beszéd, hely, történés, amely már ugyanúgy megtörtént volna velem. Közben tudom mi fog jönni. Így elméletem alapján nincs lélekvándorlás. Esetleg feltámadás. De sajnos az efajta dolgokkal nem értek egyet."

*

9. "A keresztény hit tanítása szerint a lélek halhatatlanságát, a megdicsőült vagy elkárhozott túlvilági életet jelenti.

Hiszek-e benne?, nem tudom. Nem tudom azt elhinni, hogy ha az ember meghal kiszáll belőle a lelke és az tovább él, esetleg »átköltözik« valami másik élőlénybe[...]

A halál gondolatán ritkán gondolkozom, de szeretném mégis azt hinni, hogy utána is van egy más típusú élet, mely talán szebb és boldogabb."

*

10. "Ezt a kérdést nagyon sokszor fel teszem magamnak. Mert nem tudom elképzelni azt, hogy ha tegyük fel, meghalnék, nem lennék jelen. Szerintem maga az a tudat, hogy én »én vagyok« ez az ember számára nem szünhet meg soha. Bármilyen történjék is a testünkkel a lelkünket nem lehet elvenni. Nem lehet megsemmisíteni, mint egy hegyet, vagy szemetet. Számomra a túlvilági élet az, hogy jelen

leszek a mindennapi életben, csak nem testileg, hanem a lelkem, a létem. Szerintem a mi életünket is végső soron irányítják, vannak olyan helyzetek, ahol mi valójában nem teszünk semmit és mégis történik valami. Szerintem a sorsunk ők már előre tudják és ők irányítanak minket aszerint, hogy ki milyen életformát képviselhet. Én összefüggésbe szoktam hozni ezt azzal is, hogy mi itt élünk a földön és mi rajtunk élnek-e más élőlények? Ha igen, ők tudnak-e a mi létezésünkről? Esetleg ők, olyan erővel rendelkezhetnek, hogy minket Földi lakókat irányíthatnak. Számomra nagy probléma még az is, hogy hol is mibe is élünk mi. Ugyanis a mi gondolkodásunk egyik alapja az, hogy minden egyszer véges. De ha a világegyetemben széttekintünk akkor nem ezt a következtetést vonhatjuk le. Szerintem, ha erre megtudjuk a választ, akkor a többire is könnyű lesz már rájönni. Ugyanis szerintem a logika kulcsa itt van elásva."

*

11. "Elgondolkodtató az, hogy a Földet Isten v. maga a természet alakította ki. Ezért szoktam olvasni a Bibliát is. Elhiszem a lélek átvitelt is.

Nem tudom, hogy vannak-e szellemek vagy nincsenek, de néha úgy érzem, hogy valóban léteznek.

Arról is hallottam, hogy van Pokol és Mennysország. A Pokolba a rossz emberek, a Mennysországba a jó emberek kerülnek. Kíváncsi vagyok, hogy ez igaz-e? Nagyon sokáig szeretnék élni, megélni sokmindent. Megtudni, lesz-e még valaha háború, és hogyan fog elpusztulni a Föld. És vajon igaz lesz-e a Biblia története?"

*

12. "Nekem a halálról a halál utáni életről nem sok elképzelésem van. Én még kisebb voltam azt hittem, ha valaki meghal, az majd újrászületik. Az is megfordult a fejembe, hogy ha majd egyszer meghalunk, tehát a Föld kihal, valamilyen szerencsétlenség következtében, akkor ugyan úgy újból életnek kell lenni a Földön

mint most. Hiszen még mielőtt létrejött a Föld előtte is lennie kellett valaminek.

Hogy a földön kívül is van élet: hiszek is benne, meg nem is."

*

13. "Nem tudok mit gondoljak erről az egészből, hogy van-e túlvilági élet. Én személy szerint nem tudom elképzelni. Mielőtt nem születtem meg, akkor sem éreztem semmit, így tehát a halál után sem fogok. Persze minden embernek más az elképzelése erről az egészből.

Én személy szerint félek a haláltól. Nem is félésnek nevezném leginkább, hanem egyfajta szorongásnak. Sajnos nem tudom elmagyarázni mit érzek ilyenkor. Valami olyasmit, hogy nem tudok majd magamról semmit, nem tudom, hogyan élnek szeretteim, nem fogom látni az otthonom stb. Számomra ez rettenetes érzés. Ettől félek igazán nem a haláltól."

*

14. "Sokat gondolkoztam már ezen a fogalmon. Részben abban, hogy van túlvilági élet. Nem tudom el lehetne-e képzelni, hogy amikor a koporsóba vagyok, hallok és látok mindent, csupán csak testileg haltam meg. Számomra borzasztó dolog lenne, hogy már nem tudok semmit a hozzám közeli emberekről. Mostanában sokat beszélnek a szellemidézésről. Én ebben sem hiszek. Nem tudom elképzelni, hogy valaki szelleme itt él körülöttünk. Istenben sem hiszek. Számomra ez egy elvont fogalom. Hogy lehetne valaki, aki fenn a mennybe meghallgat bennünket. Nagyon sok ember van akinek témérdek a kívánnivalója és annyi embernek lehetetlen a »kedvében járni«. Abban nem hiszek, hogy újra születünk. Számomra az egy megnyugvást jelentene, ha a túlvilágon is tudok mindent az életről."

*

15. "Sajnos múltév decemberében szembe kellett néznem a halállal. Ugyanis egy volt osztálytársamat váratlan baleset ért. Még a temetés után 2 héttel sem tudtam felfogni halálát. Már e haláleset előtt is

elgondolkoztam arról, hogy milyen lehet a »túlvilági élet«. Nagy sötétségnek gondoltam, ahol semmiféle hang, mozgás nincs[...]

[...]nehéz válaszolni arra, hogy hiszek-e a »túlvilági életben«. A lélekvándorlásban talán igen, de ez is relatív. Olyan ez mintha azt kérdeznék, hiszek-e Istenben? Előfordul, hogy kénytelen vagyok valamiben hinni, amiből erőt meríthetek."

*

16. "Én hiszek a túlvilági életben, éppúgy, mint Istenben. Szerintem van a halál után is élet, amely teljesen más, mint a mienk. Ott mindenki megtalálja párját, ha az életben nem sikerült.

A jók találkoznak Istennel, esetleg közelebbi társaságába kerülnek. Mindenki boldog, szép. A halál beállta után Isten szép dolgokkal csalogatja az új lényt a másik világba.

Bár néha van olyan gondolatom, hogy nincs élet a halál után, hogy csak por és hamu leszünk, és senki sem fog már ránk gondolni. Ezt inkább akkor érzem, amikor veszélyben vagyok, félek valamitől. Ilyenkor úgy érzem közelebb vagyok a halálhoz. De amikor arra gondolok, hogy jobb a túlvilági élet nem fosztanám meg magam az élet örömeitől, bánataitól. (Pedig több a bánat az én sorsomban.) De ez szerintem szintén Isten műve (részben). Mindenkinék meg van írva a sorsa, csak nem tudjuk előre."

*

17. "Azóta foglalkoztat a gondolat, mióta elvesztettem a nagymamám. Ennek már 7 éve. Persze akkor még — 7 évvel ezelőtt — friss volt az esemény, és nagyobb intenzitással kezeltem; gondolkodni a dolgon, hogy vajon »élünk-e« a halál után?

Mivel vallásosak vagyunk, nagyon sokat imádkoztam Istenhez, hogy vigyázzon a mamámra. Most már felnőtt fejjel kezdtem mérlegelni a kérdést. Sokszor érzem úgy, mikor elgondolkozom, hogy elképzelhetőnek tartom azt, hogy van élet a halál után. Próbálom azzal magyarázni, hogy hiszek abban, hogy létezik Isten, miért lenne lehetetlen, hogy van túlvilági élet. Persze néha saját gondolataimban elmélyedve megnyugszok. Éjszaka, amikor körülvesz a sötétség és a csend és mivel közel lakom a

temetőhöz, sokszor elképzelem, hogy most elalszom, nem kelek fel többé és elporladok. Soha többé nem hallok, látok, gondolkodom. Viszont, ha beszélgetek valakivel erről, akkor erősebb bennem a hit. Néha elképzelem, amint a halott nagymamán itt van valahol velem. És olyankor nem szomorúság, hanem valami csodálatos boldogság fog el, hogy mégis itt van. Hogy elment, de itt maradt!"

*

1.2. Az 1990—91-es évfolyam II. "A" osztályának vallomásai következnek a hitről:

18. "Sajnálom, hogy a hittant nem tanítják az iskolában. Templomba sem járunk, kivéve karácsonykor, a »Mi atyánk«-on kívül más imát nem tudok. Sokan kérdezték tőlem, hogy hiszek-e Istenben. Őszintén szoktam válaszolni: nem tudom. Engem őszintén érdekel a vallás és tiszteletben tartom a mások hitét, de mindig ott van bennem a kérdés: mi van akkor, ha mégis Isten?[...] A hit merően megváltoztatja az életünket, eszmei értékével velünk él, és ez így jó, így van rendjén. Szerintem a vallás nagyon fontos az emberek számára, hogy valahonnan vigaszt és erőt gyűjtsenek erőt merítsenek, ha bajban vannak, vagy bizonytalanok[...] Ha tényleg volna Isten, nem tűrné ezt a sok szenvedést, ami a földön van. Azt hiszem,... addig lesz vallás, amíg az emberek lelkének szüksége lesz rá... tehát mindig."

*

19. "Én nem hiszek Istenben.

Én sokmindenben tudok hinni, de ebben az egyben nem. Például az ufók és a zöld emberkéket is el tudom képzelni, hogy ilyenek léteznek."

*

20. "Istenben nem hiszek, nekem senki sem tudja bemagyarázni, és megmagyarázni, hogy hol is van, ha egyszer állandóan néz minket. De ha valaki erre választ ad és az lesz a válasza, hogy csak a lelkünkben él, akkor sem hiszem el."

*

21. "A köznapi életben amit elhatározok, és végre is hajtok majd, abban hiszek. Néha a hitem ingatag. Van úgy hogy azt hiszem, hogy most mindenki ellenkezik, és elfordul tőlem[...] Hiszek abban, hogy az életben még sok jó és szép élmény fog várni. Tartok attól, hogy néha a rossz élmény több lesz mint a jó. Az ember lelki egyensúlyának nagyon fontos, hogy legyen hite a bizonyos egyénnek, mert ha valaki hit nélkül, céltudat nélkül éli le az életét, az nem lesz olyan tartalmas, ill. értelmes élet."

*

22. "Attól, ha istenben nem hiszek még másban lehet hinni, bízni. S ez nálam nagyon fontos. Először is megpróbálok hinni magamban. Ami nem mindig sikerül. De úgy gondolom, ha nem hinnék magamban idáig sem jutottam volna el. Továbbá hiszek a szüleimnek és a szüleimben."

*

23. "Én nem hiszek Istenben, de a lélekvándorlásban igen. A túlvilági életbe hiszek, mert a tudat nem múlhat el. Szerintem az az »én« érzés az mindig megmarad. Fáknak is van lelke, ami él annak is. Az ember egy energia és az energia nem múlhat el."

*

24. "Valószínűleg minden embernek kell hinnie valamiben. Én elismerem azoknak a véleményét akik hisznek istenben de én nem tartozok azok közé. Természetesen nem tagadom hogy létezik de én nem hiszem. Én hiszek az igaz és tiszta szerelemben ami egyszer majd eljön. Hiszek a kabalámba amit attól a fiutól kaptam akit még soha senkinél jobban nem szerettem. Hiszek a babonákba Lehet, hogy ezek elég gyerekes dolgok de én ezekben hiszek én ezért nem tagadom meg istent biztos hogy létezik de eddig még sajnos olyan nagy segítséget nem kaptam tőle. Előfordul hogy fohászkodom hozzá de csak akkor ha nagyon elvagyok keseredve."

*

25. "Én hiszek Istenben, de nem vagyok vallásos. Az Istent egy ugyanolyan embernek képzelem el, mint mi, csak különböző tulajdonsággal rendelkezik.

Imádkozni nem szoktam. Templomba se járok. Én hiszek pl. a szellemidézésbe is. Sokszor szoktunk idézni, és amit kérdezőnk tőle arra mindig igazat válaszol.

Engem kiskoromban nem kereszteltek meg. Én úgy érzem, hogy mostmár nem is kell."

*

26. "Minden embernek kell, hogy legyen olyan eszmei példaképe akiben hisz, cselekedeteit helyesnek tartja, tetteit követendő példaként magaelé állíthatja.

Nem fontos, hogy az emberek egy istenbe higgyenek. Én megfelelőnek tartom, ha mindenki a saját »istenét« teremti meg.

Szerintem az emberiség nagy hibát követett el mikor a vallásgyakorlást megtiltotta az embereknek.

A vallásnak és a hitkérdésnek fontos nevelő, figyelmeztető szerepet tulajdonítok. Abban az időben [amikor] még fontos szerepe volt a vallásnak az emberek kevesebb bűncselekményt gyilkosságot egyéb kegyetlen emberi tettet követtek el.

A vallás régen a kultúra hordozója volt."

*

27. "Isten számomra elég megfoghatatlan, és egyetértek azokkal, akik azt valják, hogy Isten bennünk él. Úgy vettem észre, hogy a vallás nagy összetartó erőt képez a vallásos emberekben, ami nagyon fontos dolog. Számomra a hit bizalmat, bizakodást jelent ami segít a kitűzött cél végre hajtásában. Nem hiszek az Isten létezésében, de mégis előfordult már, hogy egy nehéz dolog előtt az ő segítségét kértem. Még ha szerintem nem is létezik jól esett, hogy magamban fordulhattam valakihez. Elítélem azokat akik a hit és a vallás ellen fordulnak, és azokat is, akik egy másik vallású ember ellen. Minden vallás a testvériséget hirdeti ami nagyon fontos lenne azoknak is akik nem Isten félok."

*

28. "[...]hiszek magamban, hogy véghez tudom vinni azt amit elhatározok. Amit kitűzök célul magamnak. Valamint hiszem azt is, hogy ha elvégzem ezt az iskolát, no és ha ésszerűen tanulok képes

leszek helyt állni az élet követelményeivel szemben.

Tehát elmondhatom azt, hogy van önbizalmam, ami szerintem nagyon fontos. Mert önbizalom nélkül szerintem nem élhet az ember, legalábbis harmónikus[...]. Sok mindenben hiszek természetesen magamon kívül.

Hiszem azt, hogy jó ember és barát vagyok, hogy később helytállok minden tekintetben környezetemben, hogy hasznosan és vidáman fogom leélni az életem, hogy hosszú életű leszek stb."

*

29. "Én hiszek Istenben, de nem járok templomba. Este, otthon elalvás előtt imádkozom, és kérem Istent, hogy az éjszaka legyen nyugodt és a holnap legyen békés. Mióta hiszek Istenben, azóta másszemmel nézem a világot, és én is megváltoztam.

Egy-két évvel ezelőtt a barátaim kinevettek, ezért nem mondtam, és mondom el senkinek hogy hiszek Istenben. Szerencsére az osztályban vannak egy páran, de sajnos kevesen akik hisznek Istenben.

Mióta van hitem, azóta hiszek magamban és egy jobb világban.

A hit — nemcsak az Isten-hit — sokat segített nekem a tanulásban, a hétköznapi életben, a bonyodalmak megoldásában[...]

Szerintem a túlvilágon nincs élet, és halálunk után a testünk és a lelkünk a földben pihen."

*

30. "Nem tudom osszam-e a társaim elméletét, de én hiszek Istenbe. Meg se vagyok keresztelve, nem is igen járok templomba. Szerintem az Isten nemcsak a templomba létezik. Én úgyérem, hogy mindenütt előfordul. Szoktam imádkozni. Otthon van egy kedvenc helyem, ahol leülök és elmondom a Mi atyánkat... Ez nekem erőt ad.

Így, hogy hiszek Istenbe, nem félek annyira a haláltól se.

Szerintem van túlvilág, vagy valami hasonló. Én nem hiszem, hogyha az ember meghal tovább nincs semmi. Ezt nem hiszem el így.

Vagy hiszek az újjászületésben, meghal az ember és másik valakiben kell életre."

*

31. "Én nem vagyok vallásos, nem kaptam ilyen nevelést, nem is vagyok megkeresztelve. Amit a hitről gondolok, azt én alakítottam ki magamban. Én nem hiszek Istenben, de nem is tagadom a létét, mert kell lenni valaminek vagy valakinek, aki irányítja a világot. Akik Istenben hisznek, azok menedéket találnak benne! Mert ezek az emberek csalódtak az életbe. Mindent Isten művének hisznek és ez baj. De hiszek a földöntúli lényekben, az ufókban, a lélekvándorlásban, és a túlvilágban. Valahogy sohasem bírtam elképzelni, hogy a halál után nincs élet."

*

32. "A hit számomra nemcsak Istenben való hitet jelent, hanem a barátaimban, családomban és a munkába vetett hitet is jelenti[...] Kiskoromban mindig azt hittem, hogy minden szerencsém és szerencsétlenségemet Istennek köszönhetem, de rájöttem hogy sok mindent saját magamnak köszönhetek."

*

33. "Szerintem nagyon fontos az, hogy higgyünk valamiben vagy valakiben. Nem fontos, hogy Istenben. Istenben nem hiszek mert őt még sohasem láttam. Én az emberekben hiszek remélem van annyi eszük és szívük, hogy nem rontják el a világot és az embereket. Hiszek abban, hogy Magyarország kilábal ebből a szegénységből és mindenki azt csinálhatja amit szeretne nem pedig azt amiből meg tud élni[...]

Egy személyben nem lehet hinni mert ha volna olyan ember aki mindent el tud intézni akkor nem lenne ennyi szenvedés. Nem lenne éhezés és gyermek halandóság ennyi betegség."

*

34. "A hit egy belső erő nekem. Ha az ember hisz valamiben könnyebben tudja azt a dolgot véghez vinni. Minél erősebb, a hit análl könnyebb az akarat megvalósítása. A hit és az akarat egymás

függvénye mert amit nagyon akarunk azt, hisszük, hogy sikerülni fog.

Kiben hiszek én? — leginkább szüleimben, mert eddigi életemben nyugalmat és biztonságot nyújtottak. Hiszem azt, hogy a továbbiakban is az ő nyugalma, biztonságuk kíséri életemet. Van még sok ember akiben hiszek, de sajnos van akiben csalódtam és ez megingatta hitemet."

*

35. "A hit igen tág fogalom. Istenben nem hiszek, de nagyon sok dologban igen. Hiszem hogy a földön kívül van élet, hogy az embernek több élete van. Nem tudom elképzelni azt, hogy egyszer mindennek vége[...] Magamban nem nagyon hiszek, azért mert akármit határozok el (tűzöm ki célnak) nem tartom be. Gyenge jellem vagyok.

Nagyon babonás vagyok, ez is egyféle hit. Nagyon hiszek benne, és ez már majdnem mánia. Kicsit megváltoztatja az életemet.

Szeretem a természet feletti erőket. Imádom a tüzet és a vizet. De azért nem monthatom hogy hiszékeny vagyok, mert aminek nincs realitása az nem érdekel. Sátánizmus az hülyeség.

És a szellemek is. Én is kipróbáltam, de nem történt semmi azon kívül hogy másnap nagyon álmos voltam."

*

36. "Amióta járok hittanra, szinte mindenről másképp gondolkodom. Azt tanítják, hogy Isten velünk van és szeret minket.

Én azóta, lehet hogy a befolyásolás miatt úgy érzem mintha könnyebben tanulnék, és több lenne az önbizalmam[...]

Az órán azt is mondták, hogyha valaki meghal igazából nem hal meg, csak elköltözik. Ez is azt az érzést kelti bennem, hogy nem kell félni a haláltól, mert a halál után van a »menyország« ahol Isten van és Isten szeret minket."

*

37. "Bevallom, ezekkel a kérdésekkel még nem foglalkoztam. Hogy hiszek-e Istenben és a Túlvilágban?

Istenben nem hiszek, de nem vagyok istentagadó sem, mivel

erre a kérdésre egész életem során nem kapok tényekkel bizonyított választ. Lehet, hogy létezik Isten, viszont az én életemben eddig még semmi jót vagy rosszat nem tett. Szüleim nem vallásosak, én megkeresztelve sem vagyok, de a Biblia nálunk is megtalálható, tehát ha érdekelne ez a téma, mindig készen állnak hozzá az eszközök. Tehát Isten lehet hogy létezik, de ezt én még nem érzékelttem, így nem is nagyon érdekel ez a téma. A túlvilági életben nem hiszek, sem a lélekvándorlásban, bár ezt érdekes dolognak tartom, és érdeklődöm is iránta.

Hogy hiszek-e önmagamban? Erre a kérdésre nem tudok válaszolni, mert még nem ismerem a belső tulajdonságaimban. [Így!] Ha arra gondolok, hogy valamit véghez kell vinnem, ami csak rajtam áll, képes vagyok megcsinálni, bár nagyon még ez a kérdés sem merült fel bennem.

Hiszek-e másokban?

Bizonyos mértékig igen. Ha valakit nagyon jól ismerek és tudom, hogy azt a valamit meg is tudja csinálni hiszek benne. Mindenkiiben azonban nem bízok meg, ha nem ismerem eléggé."

*

38. "Az én hitem sokrétű. sokmindenben hiszem, sőt olyanokban is amelyekben mások kételkednek. Pl: természeti jelenségekben, telepátiában. Remélem idővel én is tudok majd telepátia használatával kommunikálni.

Nekem van egy hatalmas titkom. Erről sem a szüleim se senki nem tudja. Van egy valaki a képzeletembe aki segít nekem, tanácsot ad... Ő nem isten hanem valaki.

Nem vagyok isten ellenes de nem vagyok hívő se. Szüleimmel szoktunk nagyobb ünnepekkor templomban járni. 1 vagy 2 éve jártam konfirmálni de ez sem kötött jobban az egyházhoz."

*

39. " Nem vagyok vallásos, de meg vagyok keresztelve, egyébként református vagyok. Nem járok templomba, de hiszek egy »saját«, tehát nem egyházi istenben.

Egyre jobban vonzanak a lélekvándorlással kapcsolatos dolgok. Nem járok hittanra, bár lehet, hogy nem lenne rossz. Az emberek élet felfogását megváltoztatná alapjaiban.

Hiszek az igazságban, a tisztességben, a becsületességben, és ezek alapján próbálom formálni az életemet.

Hiszek önmagamban, és a testi-, lelki erőmben. Megvetem az igazságtalanságot, a hazugságot, a bűnözést, amely bár nem minden esetben indokolatlan, nem kedvelem, sőt gyűlölöm. Hiszek az élet szépségében, a sok probléma ellenére, amiből van éppen elég, még a magam fajta diáklánynak is."

*

40. "Karácsonyi misekor voltam először templomban. Nagyon lenyűgözött az a mély szertartásosság, a hitnek az ereje, ami érződött az egész épületben. Az emberek teljes egyetértésben, áhitattal hallgatták a papot, teljes átéléssel mondták az imákat. Főként az együvé tartozás ragadt meg engem.

Próbáltam én is vallásos lenni: nézegettem az imakönyvet, a barátnőmmel voltam kétszer-háromszor templomban is (misén). Mégis nem tudom elhinni, hogy van egy Isten, aki irányítja az emberi sorsokat. Mintahogy azt sem tudom elhinni, hogy az emberek sorsa meg van írva, és a túlvilágban sem hiszek. Pedig meggyőződése, hogy aki hisz a túlvilágban vagy a lélekvándorlásban annak »könnyebb« az élete. Mert könnyebb úgy élni, ha az ember úgy tudja, hogy nem fog a lelke meghalni, hanem tovább él. Én és más se tudja azt elfogadni vagy befogadni, hogy egyszer vége mindennek, hogy utána nem tudok már gondolkozni, hogy egyszer nem leszek.

Az életben viszont minden ember hisz valamiben vagy valakiben. Ez lehet pl. Nap, Hold, vagy az Isten, aki megsegíti az embereket. Aki azt mondja, hogy nem vallásos, annak vagy magában, vagy egy hozzá közelálló személyben kell bíznia, hinnie. Az is igaz, hogy aki vallásos, az egyuttal magában is hihet. Aki magában nem bíz, az lehet még optimista, vagy bízhat a szerencséjében. Az olyan ember viszont, aki már senkiben és

semmiben nem hisz — vagy bízik —, nem lát más személyt, annak — szerintem — kilátástalan az élete, gyenge és »életképtelen« → öngyilkosság.

A vallás tanítását helyeslem, mert ez szükséges az alapvető műveltséghez. A vallásosság tanításánál viszont nem tudom eldönteni, hogy helyes-e vagy sem (kicsi gyerekeknél). Nem tartom helyesnek, mert mindenkinek saját joga eldönteni, hogy vallásos lesz-e vagy sem. (Ezt tizenöt-hat-hét évesen lehet eldönteni — talán.)

Viszont aki születésétől fogva tisztában van azzal, hogy Isten, mint személy nem létezik, annak nehéz elhinnie az ellenkezőt."

*

41. "Én nem hiszek istenben és nem is járok hittan órákra. Egy-két dolog van olyan, amiről úgy gondolom, hogy be fog teljesülni. Pl: hogy 2000-ben megszűnik a földi élet. Sok mindent megírt a Biblia, s általában ez meg is valósult.

Ahogy leírja az ember születését a Biblia, azt már nem annyira tudom elhinni, mert számomra lehetetlen, s a történelem is máshogy írja."

*

42. "Minden embernek van hite, akinek nincs hite az gyengébb. A hit belső erőt ad. Én még nem sok mindent tudok a hitemről. A földön kívüli lényekben hiszek, mert sok minden bizonyítja a létezésüket[...]

Nem tudom, hogy hiszek-e a túlvilági életben. Van amikor igen, van amikor nem. Gondolom ez majd később kialakul. Hiszen minél idősebb egy ember annál erősebb a hite. Mert, szerintem egy ember hit nélkül születik és csak később gyermekkorban és később fiatalkorban nevelik »bele« a hitet. Vannak akik a sátánban hisznek, azok sem úgy születtek csak később hitették el vele a sátán létezését, és annyira tud hinni a gonoszban, hogy esetleg ő is. Mint ahogy aki az Istenben hisz annak is ha erős a hite elhiszi, hogy ha pl: valami jó történik vele az azért van mert az Isten megsegítette.

Remélem több olyan ember van aki a jóban hisz mint aki a gonoszban, és a Földön nem fog soha a gonosz uralkodni."

*

43. "Hit: Én nem hiszek az Istenek hitében. Sokak szerint van Isten, de szerintem nincs. Én csak magamban és a Horoszkópban hiszek. Sokan még magukban sem hisznek.

Hitvilág: Sok történetet hallottam, hogy van aki már vissza is tért onnan, és már látta amikor meg akart halni. Én elhiszem, míg meg nem győznek róla, hogy nincsen.

Hiszek még a Spiritizmusban, az asztaltáncoltatásban, a szellemidézésben is. Nyáron a barátaimmal mi is csináltuk a poharazást. Sok olyan kérdésre kaptunk választ, amely később bevált. Volt olyan válasz, amelyet nem hittünk el, de nagyon megdöbbenett minket pl: — 2000-ben a halottak és az élők harca.

- Van Isten és Sátán.

Én ezeket nem hiszem el, de nem tagadom meg. Hiszek még a lélekvándorlásban is, amikor egy lélek más testbe száll át."

*

1.3. Az 1990—91-es évfolyam II. "E" osztályának vallomásai a hitről:

44. "Hit a családban ez nálam egy lejárt dolog. Meg van a véleményem az ilyen szülőkről és még csodálkoznak, hogy ilyen a mai fiatalság. A jót megtiltják, a rosszat engedélyezik. Az egyik gyereket jobban szeretik mint a másikat és ezt ki is mutatják. A munkahelyről hazahozzák a gondokat, problémákat és a gyerek egyet tehet menekül otthonról ahogy tud, mert különben ő lesz a célpont[...] Én magamon úgy veszem észre, hogy azért nem mondok el valamit, mert vagy megvernek, vagy állandóan szidnak, vagy az ifjúságvédelemmel fenyegetnek, vagy attól félek, hogy még annyira se fog szeretni, ahogy eddig. Még ők bíztatnak, hogy nyugodtan mondjak el mindent ezért, hogy állandóan lelki stressz alatt éljek nem!

A mai fiatalok azért térnek rossz útra, mert nem kapnak elég figyelmet és törődést és persze szeretetet. A pénz a másik dolog ami eltakarja a szeretetet. A pénz állandó probléma, ami megnyomorítja az ember életét és szétzúzza a családokat. Kérdezem én, hogy fektessünk hitet és tiszteletet a szülőkhöz?

Hit Istenben.

Ő az egyetlen aki tudja a mindennapi problémáimat és hogy mit álmodok és miről. Nekem az igaz hit segített megtalálnom önmagam és életcélomat. Míg nem volt hitem elveszett ember voltam és mindig hajlottam az öngyilkosságra. Az életcél megértette velem, hogy az öngyilkosság nem megoldás, hanem a lélek gyengeségének következménye. Ha nem találtam volna a jó útra már lehet, hogy rég a föld alatt lennék.

Mivel Isten segít és támogat engem nagyon erősnek érzem magam."

*

45. "Én szerintem hit nélkül sem alkotni sem élni nem lehet. Én nem hiszek Istenben, sem a túlvilági életben. Istenben, azért nem hiszek mert, ha tényleg volna, akkor nem engedné, hogy az emberekben ennyi gyűlölet legyen, hogy az emberek halomra gyilkolják egymást és hogy sok fiatal oly értelmetlenül haljon meg.

Abban viszont hiszek, hogy ha elveszítjük valamely szerettünket az mindaddig élni fog emlékezetünkben még el nem felejtjük, tehát szerintem csak az hal meg igazán akit elfelejtünk.

Mi hivatásunkban is fontos szerepet fog játszani a hit. Hiszen ha nem hiszünk, hogy egy beteg, elesett emberen segíteni tudunk akkor az nem is fog sikerülni. Hiszek az igaz szerelemben!"

*

46. "Megítélésem szerint hit nélkül nem élhet ember itt e földön. Valamiben hinnie kell[...] Én lehet, hogy csak azért mert fiatal vagyok az igaz szerelemben és vonzalomban hiszek a legjobban. Persze más egyébben is mint például az orvostudomány fejlődésében a barátnőmben[...]

Abban is hiszek, hogy minden munka egyformán fontos, pl. egy ápolónő és egy erdész munkája is össze függ. Mert, ha nincs erdő nincs friss levegő sem és így az emberiség sem létezhetne. De mivel vannak még erdők van emberiség és így az emberek között mindig lesznek betegek és a betegeket és elesetteket mindig ápolnia és gondoznia kell valakinek, mert ha ezt nem teszi meg senki kipusztulna az emberiség. Tehát biztosan van valami vagy valaki aki életfolyamatainkat, élettevékenységünket irányítja, de miért pont isten lenne ez a valaki. Szerintem nem isten teremttette meg a földet és az emberiséget inkább a tudósoknak és felfedezőknek hiszek mint a bibliának és Jézusnak."

*

47. "Nem vagyok egy erős, célratörő típus így egy bizonyos fokon túl elvesztem hitemet[...] Sok minden akaratól függ. És az akarat majdnem egyenlő a hittel[...] Ezeken kívül érdekelnek a földön túli lények, események[...]

Nem régen volt egy rossz kapcsolatom egy fiúval. És félek egy újabb kapcsolattól. Bár hiszek benne, hogy lesz egy másik fiú, akit szeretek és bízok benne. Tehát a hitnek fontos szerepe van az életben, én mégse fektetek rá nagy hangsúlyt."

*

48. "A hit szó számomra több félét jelent. Pl: hiszek az istenben; hiszek a nagy, igazi szerelemben, hiszek abban, hogy az ember később jobb lesz mint most, de nem hiszek a kísértetekben. Viszont hiszek még a túlvilági életben, mert az ember energia, és az energia nem veszhet el csak úgy. Végül is kell léteznie annak, amit túlvilágnak vagy menyországnak nevezünk, s ez egy hely ahol az ember jobb körülmények között él, mint a földön. De ahhoz, hogy oda eljuss, jó embernek kell lenned. Ki kell érdemelned. A jó pedig mindig elnyeri jutalmát.

A szerelemben való hit azt jelenti, hogy hiszek abban, hogy majd egyszer megtalálom az igazit, vagy a nagy »Ő«-t. Remélem ez sikerülni is fog.

De a mai társadalomban azonban nem lehet azt mondani hogy »HIT«, mivel egyik nap »ez« van, a másik nap pedig »az« van. Tehát nem lehet eldönteni hogy a társadalom mit akar. Így a mai világban nem tudunk semmiben hinni, pontosabban nem szabad semmiben hinni, mivel az emberek rosszak, ezért, hiszek abban, hogy az emberiség később megjavul."

*

49. "Én Istenben hiszek, de mint olyan, hogy Sátán nem. Félni félek tőle, de tőlem távol áll ez a sátánistaság[...] A hit egy eszmerendszer. Könnyebb Istennel élni, mint anélkül[...] a Marsra, Jupiterre mi hétköznapi emberek nemigen hiszem, hogy valaha is eljutnánk. Ezek a bolygók csak egy üres térben vannak? Mi történik velük, ha élet nincs rajtuk? És ha van? A túlvilági életben ugyanugy mint az Istenben hiszek. De tulajdonképpen mi van ott? Kik vannak ott? Mit csinálnak?"

*

50. "A hitnek és ezen belül a vallásnak már a világ, az emberi élet kezdetében volt szerepe. Semmi sem jön létre ok nélkül, mindennek megvan a világban betöltött szerepe. Mindennek megvan a maga mozgatója, egy külső erő. Az, hogy az emberiség és azon kívül a világ létrejött az valaminek a következménye, oka. Ezt a külső erőt, amely hat a dolgok lefolyására a különböző vallási felekezetekben más és más képpen nevezik. A világ vallásaiban különféle képpen nevezik ezt az erőt, de abban megegyeznek, hogy létezik egy külső erő, ami befolyással van a mindennapi életünkre, hat lelki egyensúlyunkra. Nem úgy kell elképzelni ezt a külső hatást, hogy konkrétan befolyásolja az emberek életét, hanem átvitt értelemben, mindenütt jelen van és a hívőknek önbizalmat, bátorítást, lelki egyensúlyt jelent[...] Az ember tehát hihet ebben a »fő mozgatóban, külső energiában«, de nem csak ebben hihet az ember, hihet a békében, az emberek közötti egyenlőségben, hihet a boldogságban, a szerelemben[...]"

*

51. "Én azzal kezdeném, hogy nem vagyok vallásos, de szerintem van valami vagy valaki aki irányítja az emberek életét. Mert például ha történik egy baleset, az mért pont azzal az emberrel és mért pont akkor történt? Ezért szerintem van valaki aki ezt eldönti. Szerintem minden ember hisz valamiben ha nem Istenbe, akkor legalább az életbe. Mert ha nem hisz az életbe akkor nincs is célja[...]"

*

52. "Én hiszek sok mindenben, például hiszek Istenben, de nem vagyok hívő és bálvány imádó. Lehet, hogy hülyéül hangzik, de én beszélgetni szoktam vele igaz, hogy nem hangosan! Nem tudom hogyan hihetek benne, mert én hiszek a földön kívüliekben is. Azt nem hiszem, hogy rabszolgák a piramisokat építették fel, mikor megse bírták moccantani. Különben is az egyik piramisban megtalálták az egyik (ha jól tudom a TU—134-es) repülőgép rajzát. Gondolom a rabszolgák, csak nem firkálgatnak ilyet a falra. Ez ad »erőt« hogy higgyek a földönkívüliekben.

Az Isten iránt érzett »szeretetemet« nem nagyon hangoztatom, mert sokan kinevetnek[...]

Hiszek a szüleimben, pedig tudom, hogy nem a legszuperabbul nevelnek. Általában mindenhova elengednek s néha ez is rossz[...]. Hiszem, hogy szüleim jót akarnak nekem. Igaz mostanában elég sokat veszekszem velük apró dolgokon, de mégis tudom, hogy nekik van igazuk[...]

Van még egy kérdés, a lélekvándorlás. Én mint mindenben ebben is hiszek. Egyszer idéztem szellemet, s gondolom nem lökdöstük a poharat, ugyanis egyedül is megpróbáltam és egy icipicit ment a pohár[...]"

*

53. "[...]én hiszek istenben, és a túlvilági életben. Szerintem azok akiknek családja nagyon vallásos az teljesen elidegenül mind istentől, mind a hittől. De az se jó, ha semmiben nem hisz. Nem hisz Istenben sem. Mert annak mi öröm jut az életben. Én azt nem hiszem el, hogy Isten teremtette a földet, mert ezt számomra a mai tudomány valamennyire megmagyarázta, és én inkább azt hiszem el, hogy az ami most létezik, és van az a fejlődés útján jött létre[...]"

Én nagyon hiszek a túlvilági életben, és a mostanában elterjedőben lévő sátánizmustól Nagyon félek, és az a baj, hogy hiszek is benne. Annak a jó aki nem törődik vele vagy legalábbis nem hisz benne. De én ha hiszek a mennyországban akkor a pokolban is[...]"

*

54. "Szerintem a hit olyan dolog, amiben az emberek hisznek, sem nem élőlény, se nem tárgy, hanem olyan semleges dolog, ami a mennyegbe van. Én nem hiszek vallási, egyházi dolgokban, nem vagyok babonás, de van néha olyan pillanat, amikor istent hívom. Szerintem azért biztos van a mennyegbe olyan »valaki« aki ezt az egész világot igazgatja, de én nem hiszek benne[...]"

*

55. "A hitet talán úgy tudjuk megfogalmazni legtalálóbban, hogy: olyasmiről való meggyőződés, amit nem tudunk igazolni[...] Romain Rolland szavaival élve:

»Hinni kell abban, amit az ember cselekszik,
amit akar, amit lehet vagy amit álmodik,
Hinni abban ami — hinni magadban és a lélekben.«"

*

56. "Elsősorban — ami számomra a legfontosabb — hiszek a keresztben. Azt hogy hiszek Istenben nem merem nyíltan kimondani! Nem azért mert nem vagyok benne biztos, hanem azért, mert félek, hogy a környezetemben élő emberek — elsősorban a szüleim nem így vélekednek erről. Én pogány vagyok, de úgy érzem nem szükséges megkeresztelkedni valakinek ahhoz, hogy hihessen Istenben. Így is hihet, csak nem mondhatja ki nyíltan.

Hiszek a kabalákban is, de számomra a legfontosabb kabala — ha lehet ezt annak nevezni — a kereszt. Mindig van nálam egy kereszt, mert így biztonságban érzem magam. Úgy érzem, segít abban hogy nyugodtan élhessek."

*

57. "Én hiszek az örökké tartó boldogságban és szerelemben. Hiszek és egyben bízom abban, hogy az elkövetkezendő életem olyan lesz

mint az eddigi boldog és kiegyensúlyozott. Szeretném a gyerekeimet majdan úgy nevelni hogy azok ne legyenek messze a »Föld talajától«.

*

58. "Hiszek-e Istenben? Azt hiszem, igen, de nem merném biztosan állítani, hogy létezik. Bennem a tudatom mélyén létezik, nem a Menyországban. Hisszük, hogy a halál után a Menyországba kerülünk, ugyanakkor a józan ész azt diktálja, hogy a halál után nincs semmi.

A lélekvándorlásban nem hiszek, mert ha a lelkem átkerül valaki másba, akkor az már nem én vagyok. Azt a testet nem az én atomjaim illetve sejtjeim építik fel, ahhoz a testhez akkor már más jellem tartozik. Szerintem a lelkem összetartozik a külsőmmel és a jellememmel.

Biztos vannak olyan emberek, akik azért tagjai valamelyik vallásnak, szektának, mert hinni akarnak valamiben, vagy mert mindenben elvesztették a hitüket. Szóval egy biztos: számomra Isten bennem létezik, és könyörgök neki, fohászkodom, és megköszönök sokmindent neki."

*

59. "A hitről csak annyit gondolok, hogy szerintem egy bizonyos embereknek nagyon fontos. Akik már kezdettől fogva úgy voltak nevelve. Szerintem jó dolog. Van valami értelme. Van valamikor hiszek benne és van amikor nem. Nem tudom, hogy miért. Én református vagyok. Van a családomban, aki nagyon vallásos (dédi mamám). Ő mindig a hithez menekült, ha valamilyen nagy szomorúság érte. Főleg akkor, amikor a tatám meghalt. Mama mindig mesélt nekem a hitről és lehet, hogy azért maradt meg bennem valami."

*

60. "Én nem hiszek abba, hogy isten létezhet vagy valami más földön túli »lény« aki fölöttünk uralkodik. Ugyanis hogyha isten létezne, akiről a benne hívők azt tartják, hogy igazságos és mindenkit vezérel akkor nem lenne a földön semmi rossz dolog.

Ugyanis isten mindig jót tenne[...] nem tűrné, hogy például egy megszületett gyermek egy rossz családi körbe nevelkedjen fel. Mivel egy újszülött még tehetetlen és ő nem dönthet sorsa felett és nem tudja megítélni, hogy neki ott rossz és további életét és személyét magatehetetlenül nem tudja befolyásolni. Isten ha lenne ezt biztos nem tűrné. Ő tenne valamit, hogy ez ne legyen így.

Én abban sem hiszek, hogy életünk előre meg van írva. Pedig ezt sokan állítják[...] Mert ebből az következik, hogy születésünktől fogva meg van írva sorsunk. És egy ártatlan megszületett élet további sorsát mi alapján írhatnánk le. Akkor e mellett az előző életekbe is hinnem kellene és akkor arra juthatnék, hogy előző életének leélése során kapta ezt az új sorsot. Ebben az előző életbe és jövőendő életbe sem nagyon hiszem! Úgy talán még el tudom fogadni, hogy a lelkem tovább vándorol, de tanár úr mit lehet lélek alatt érteni. Ezt szeretném megtudni[...] Erre tényleg kíváncsi lennék. Mi is az a lélek???"

*

2. A kislányok által írt dolgozatok tanulságai

Akár istenhívő, akár ateista olvasta el ezt a hatvan vallomást, valószínű, hogy elégedetlenül és kiábrándultan gondolkodik el. A hívő is fölteheti a kérdést: "itt tart a mai ifjúság?" — sátánizmus, pohártáncoltatás és miegyéb —; de az ateista is elgondolkodhat: közel félévszázad materialista ideológiája ellenére a tizenévesek spiritiszták vagy zavaros szellemi, eszmei nézeteket vallanak.

A tanulók — legyenek istenhívők, vagy istentagadók — abban többnyire megegyeztek, hogy "hit nélkül nem lehet élni", illetve "hit nélkül nincs értelmes emberi élet." (Pl. a 21. és 27. dolgozatban.) Valamiben még a legdurvább lelkű embernek is hinnie kell. A hit az egyik alapvető tulajdonságunk, amellyel kiemelkedtünk az állatvilágból. Ennek tudható be, hogy az istenhit tiltása, megszüntetése után nem a szocializmus által áhított ateizmus következett be, hanem egy zavaros ideológia, amely

materializmusból, biblikus keresztény nézetekből, buddhizmusból és primitív misztikából összekeveredve jelentkezett.

Azt kellett tapasztalnunk, hogy az istenhit megszűnésével párhuzamosan, az emberi lélek erős hitre vágyódása miatt, a hit jóval alacsonyabb kulturális szinten, misztikus és naív tévelygésekben újraszületett. Azon el lehet gondolkodni, hogy melyik volt a jobb: a többezer éves, sok akadályon túljutott, illetve kikristályosodott vallási kultúra és istenhit, vagy a tagadásából keletkezett zavaros misztika? Előbbi biztos lelki alapot adott, erkölcsi, művészeti, emberi értékeket. A másik hozta a sátánizmust, a szellemidézt, a haláltól és a túlvilági bizonytalanságtól való retteget, negatív életeszményeket.

Amikor a lélekről levágtuk az istenhitet, a metszés helyén ma is égő seb keletkezett. Az 1. dolgozat megfogalmazója írta a feladat keserves végrehajtása közben, hogy "[...]bosszant, ha olyanról kell gondolkoznom, ami nem érint." Vagyis úgy lehet ateista, ha elzárja gondolatait a hit elől, mert ekkor nem szakad fel a seb.

Összeszámolva: a 60 dolgozat írói közül 28 elutasította a monoteista istenhitet, ugyanakkor más, alacsonyabbrendű misztikák jelentek meg a tudatukban. 21 kislány van ugyan istenhite, de ezekben is keveredik a biblikus, illetve a primitív misztikus elem. 7 személy kételkedett az Istenben, de személyét olykor mégis elképzelhetőnek tartotta; és 4 dolgozatból nem derült ki, hogy tagadja vagy hiszi-e Istent? Valószínű, hogy ők nem tudnak dönteni.

A keresztény biblikus világkép: istenhittel, túlvilággal néhány tanulónál viszonylag tisztán érzékelhető. (Pl.: a 2. és 3. dolgozat írójánál.) Ők többnyire gyakorolják a vallásukat. 1990-ben erről még nem mertek nyíltan beszélgetni társaikkal, mert a többségben lévő hitetlenek kinevették, sőt gúnyolták őket a hitükért. Pedig több hitetlen (a 18., 26., 27., 30. és 40. dolgozatban) sajnálja, hogy nem tanul hittant és nem istenhívő, mert azoknak mennyivel könnyebb az élet terheit elviselni, de "[...]a mai világban nem tudunk semmiben hinni" — írta a 48. dolgozatban az egyik kislány —, egyszer "ez", máskor meg "az" van. Kifejezte a céltalan tévelygést.

Ne legyen illúziónk, hogy ez a zavaros hitkép amiatt van, mert a kislővérek még fiatalok. Később sem alakul ki egységes, vagy szilárd hitük, mert a lelkiismeretet és a hitről való gondolkodást elnyomják magukban. Az *anaerob* élőlények is hozzászoknak, hogy *oxigén nélkül* kell élniök és számukra már ez lesz a természetes.

Sok tanulóban viszont él az Isten megismerésének és a hit kialakításának igénye. Idejük kevés van, hogy templomba járjanak vagy külön órákon hittant tanuljanak. Magánéletükben, iskolájukban a felnőttekre nem számíthatnak. Egymást "nevelik", illetve kellő tudományos fölkeszültség és irányítás nélkül szakkönyvet olvasnak. Találomra teszik ezt és, mint a 26. dolgozatban olvasható: "[...]mindenki a saját »istenét« teremti meg", ahogy Őt az olvasmányélménye és fantáziája létrehozta. Milyen ez a "lény"?

Mivel a kislővérek képzésének fontos része a természettudományok megismertetése, kialakuló hitképük *természetelvű, panteisztikus*. Ez végül is pozitív; jobb, mint például a sátánizmus vagy spiritizmus. A panteizmusról így írt Gecse Gusztáv:

"[...]vallási-filozófiai irányzat, amely a világot és Istent azonosítja. Ezáltal vagy a személyes Isten létét tagadja, az anyagot (világot) ruházva fel Isteni attribútumokkal, vagy az anyagot oldja fel Istenben, vagy pedig az anyagot Isten kiáramlásának (emanációjának) tartja."¹

Egy másik megfogalmazás szerint, a panteizmus "[...]filozófiai irányzat, amely elveti a személyes, a természet felett álló istent, és azt a természettel azonosítja."²

A kislővérek dolgozataiban a panteisztikus felfogással némileg rokon *deizmus* és *teizmus* gondolköre is föllelhető. Ezekről a fogalmakról nem hallottak, ösztönösen, illetve spekulatív módon született meg bennük. A deizmusról a következőket érdemes tudni: "[...]az a felfogás, amely szerint isten a világnak csak első

¹ Gecse G. 1971. 251.

² Bakos F. 1965. 521.

oka, de a továbbiakban a világot a természet törvényei irányítják; a deizmus tagadja az istennek, mint személyiségnek létezését és az isten beavatkozását a természet és a társadalom életébe."³

A deizmus az a felfogás, "[...] amely szerint Isten létezik ugyan, de a világra semmilyen befolyást nem gyakorol. A deista szerint (a személyes vagy személytelen) Isten, miután megteremtette a világot, visszavonult, nem törődik többé vele, hanem hagyja, hogy a saját törvényei szerint fejlődjen. A deista tagadja tehát a világ isteni fenntartásáról, kormányzásáról szóló teológiai tanítást, elveti a csodákat, amelyeket a világ folyásába való okatlan és lehetetlen beavatkozásnak tart."⁴

A teizmus pedig "[...] az a világnézet, amely elismeri egy olyan személyes isten létezését, akinek értelme és akarata van, aki megalkotta a világot, állandóan gondot visel rá (és az emberekre is); szűkebb értelemben: a személyes istent elfogadó, de a gondviselést tagadó világnézet."⁵

A 23. dolgozatban olvashattuk, hogy a "[...] fáknak is van lelke, ami él annak is." A 30. dolgozathoz meg tudjuk, hogy Isten "mindenütt előfordul". A 17. dolgozat szerint a "túlvilág itt van."

A halált s vele az *én teljes megszűnését* nehezen fogadják el. Lelki kapaszkodót, egy "hihető túlvilágképet" keresnek, mint a 10. és a 23. dolgozat írói. A 29. dolgozat szerint a halál után nincs túlvilág, mert a test és a lélek egyaránt "a földben pihen."

Vergődnek a *lélek* fogalmával és fölteszik a kérdést, hogy egyáltalán mi is a lélek, és hová lesz a test halála után? Számukra legkézenfekvőbb válasz a buddhizmusból is jólismert lélek-vándorlás. Többek között ebben hisz a 2. és a 11. dolgozat írója, de cáfolja az 58. feladatot megfogalmazó kislány. Szerinte azért nincs lélek-vándorlás, mert "Azt a testet nem az én atomjaim illetve sejteim építik fel", és ahhoz a testhez "más jellem tartozik",

³ Bakos F. 1965. 146.

⁴ Gecse G. 1971. 81.

⁵ Bakos F. 1965. 704.

amelyikbe a lélek átmegy. A halott is a mi emlékezetünkben él tovább, írta a 45. dolgozat megfogalmazója.

Mások valamilyen deista vagy teista istenképet próbálnak maguknak alkotni. A 25. dolgozatban *Isten ugyanolyan ember, mint mi*, csak eltérők a tulajdonságai. "Isten bennünk él" — fogalmaz szépen az 27. dolgozatban egy tanuló. "Bennem a tudatom mélyén létezik" Isten — írta egy másik kislány, az 58. dolgozatban. Pedig aligha ismerte Lukács ezen kijelentését: "[...]ímé az Isten országa ti bennetek van."⁶ A 44. dolgozat írója szenved a szüleitől. Öngyilkossági gondolata elől Istenhez menekül. A 38. dolgozatban írták: "Van egy valaki a képzeletembe[...] Ő nem isten hanem valaki." A 39. dolgozatban szintén "saját istent" teremtett a kislány.

Néhányan megpróbálkoztak a vallással. A 36. dolgozatban olvasható: "Amióta járok hittanra, szinte mindenről másképp gondolkodom." A templomi misére betévedt "pogány" arról írt, hogy az imádkozók láttán "Az együvé tartozás ragadt meg engem." Az egyház, vallás és istenhit fogalmát mindenki keveri, egyiket a másikkal azonosítja.

Néhány kivétellel a legtöbb tanuló — a hívők zöme is — kételkedik Istenben és a lélek halhatatlanságában. Az ateisták legfőbb érve az, ha volna Isten, nem tűrné el a világ szörnyű bűneit. (Például a 18., 33., 45. és 60. dolgozatban.) Lehetséges, hogy nem is hallottak az ember *szabad akaratáról*, amely lehetővé teszi számukra a bűnök elkövetését.

A lélek és az Isten tagadása vagy elfogadása mellett, de velük párhuzamosan jobb, biztosabb fogódzó keresése közben megszületik a *szellemekbe való hit*. Magunk sem gondoltuk, hogy a mai fiatalok poharat táncoltatnak és szellemidéző szeánszokat rendeznek. (Például a 2. és a 25. dolgozatban írták.) Újraélednek azok a primitív kulturális örökségek, azok a kezdeti vallásos hiedelmek, amelyek az ősközösségekre, illetve a törzsi társadalmakra voltak jellemzők. Kislányeink azt írják, hogy "babonások", és főleg a *tárgyakban*

⁶ Biblia. Lukács 17:21.

hisznek. A legtöbbször van valami **kabala**, valamiféle személyes "őrangyal", aki megvédi, nehéz helyzetében segíti őket. A **horoszkóp** — a mai bulvárlapok jóvoltából — szintén gátolja az egészséges hitélet kibontakozását.

Többen úgy vélték, hogy sorsunk a "sors könyvébe" *előre megíratott*, és mi csak arra vagyunk teremtve, hogy mint a bábuk *eljátsszuk azt*. (Például a 10. és 16. dolgozatban olvashattuk.) A dolgozatok születése előtti hónapokban az írott és elektronikus médiumok ontották azt a tragikus esetet, amikor Békés megyében egy sátánista fiú megölte és feldarabolta kishúgát. Erős és józan istenhit nélkül a kishővérek is "fertőződtek" vele, s akár hittek a sátán hatalmában, akár nem, rémület élt bennük.

Addig még nem kaptak biológiai magyarázatot a *déjà vu* = "már láttam" valahol érzésre (lásd: a 8. dolgozatban), és ez is bizonytalanságot szült bennük, mintha a lélekvándorlás során, az előző életükben átélt eseménnyel találkoztak volna.

A túlvilág így vagy úgy, de megszületik a képzeletükben. A 15. dolgozat írója így fogalmazott: "Nagy sötétségnek gondolom, ahol semmiféle hang, mozgás nincs." Vagy éppen korszerű "tudományos" elméletek hatására nagyon is mozgalmas világ, valószínűleg a teológiai értelemben vett "negyedik dimenzió", a "földön kívüli", élet színtere körvonalazódik bennük, ahol már nem angyalok, szentek és lelkek röpködnek, de az eredmény ugyanaz: ufók, zöld emberkéek, messzi égitestekről származó különös lények. Nyilvánvalóan itt a sci-fi irodalom hatása érződik.

Szerencsére a dolgozatoknak sok pozitív eleme is van. Ezek nem a teológiai értelemben vett hitet és nem a miszticizmust, hanem az ember valós földi létét gazdagítják a "hit" különböző megnyilvánulásaiival. Ezek a kishővérek dolgozataiban szereplő "gazdagító elemek", teológiai szempontból legfeljebb *hitjelenségeknek* számítanak, hiszen a földi, emberi élethez kötődő egészséges *vágyak, remények, akarások* mind a jövőre irányulnak, de ezek az "érzések" nem "egy élő személyre" összpontosulnak. **A hit:**

az *Élő Isten* és az ember közötti *élő kapcsolat*. A hit fogalmát itt tehát hétköznapi értelemben kell tágítanunk, ahogy a tanulók is értelmezték.

Miben hisznek a kislányok? Önmagukban, a szüleikben, abban, hogy amit elhatároztak, azt lesz erejük végrehajtani. Az orvostudomány fejlődésében, a betegek gyógyításában. (Például a 45. és a 46. dolgozatokban.) Hisznek az életben, hogy sok szép és jó élmény vár még rájuk; a tiszta szerelemben, a boldogságban, abban, hogy hasznos emberek lesznek.

Hisznek egy jobb világban, a családban, a barátokban, az emberekben, a munkában, a tanulásban, hogy hazánk kilábal a szegénységből; az igazságban, tisztességben, becsületességben, az élet szépségében, Napban és Holdban, hogy a "Földön nem fog soha a gonosz uralkodni", és így tovább. Ezek azok a nagyon fontos erkölcsi normák, lelki kapaszkodók, amelyek megerősíthetik a lányok mentális hitét, és reális értéket adhatnak nekik.

3. A nővér kapcsolata a hittel

Miért fontos és miért szükséges, hogy az ápolókban józan, illetve erős hit éljen? Önmaga és a betegek miatt. Ha valaki nem hisz, hanem kételkedik (például Istenben, önmagában, az emberekben stb.), az a betegellátás terén is meginog. Már pedig jogosan várhatjuk el, hogy a nővérnek erős hite legyen az orvoslásban, a rábízott betegek gyógyulásában, egész munkájában és az életében. Csak így tud eleget tenni annak a hivatásának, hogy hitét átsugározza a rábízott betegbe, és ettől kezdve ő is higgyen abban, hogy mindazok, akik körülveszik meg is gyógyítják, vagy enyhíteni képesek a szenvedéseit. A saját erős hite a nővér *fedezete*, a beteg és a haldokló számára pedig a *biztosíték*, hogy *hihetőt* és *megnyugtatót* mond számára. Olyasmit, amely aranyfedezet riadt, fájó lelkének.

A betegek jelentős része — éppen megromlott egészsége miatt — bizalmatlanná és kételkedővé válik. Az idült vagy súlyos

beteg elveszítheti hitét az életben, a gyógyulásában. Egyszer mindenki ott fekszik azon az ágyon vagy helyen, ahol befejezi az életét. Amikor már valamennyien otthagyták, lemondtak róla, utolsónak még ott ül mellette a nővér. A haldoklónak ő az utolsó kapaszkodó. Akár hívő volt — őt meg kell hitében erősíteni —, akár hitetlen, végső elesettségében a legtöbb ember kérdéseket tehet föl: "mi lesz velem, ha meghalok", "hová kerülök" és "van-e túlvilág?"

Mielőtt elhidegülő keze kicsúszik ujjaink közül — karnyújtásnyira a XXI. századtól —, mégsem mondhatjuk neki, hogy "- Ne féljen, öreg! Úgyis jön az Armagedon, a Föld végső pusztulása, és Krisztus-Pantokrátor világbíróként szétcsap majd közöttünk, de ha jó volt, nem kerül a pokolba!" Azzal sem vigasztalhatjuk, hogy "- Magának ez volt a horoszkópjában megírva"; de azzal sem, hogy "- Jönnek a zöld emberkék, a skorpiónők és egyéb földönkívüli szörnyek", mert ha eddig még nem esett pánikba, élete utolsó perceit a rettegés fogja betölteni.

Hogyan erősítsük meg, és miként alakítsuk ki magunknak a hitünket; azt a világképet, amely nem a kételkedést növeli, hanem az egészséges, tudományosan mind inkább megalapozható hitet érleli ki bennünk? Megkíséreljük ezekre a válaszadást.

4. A teremtés

A hitünk megalapozását azzal kell kezdenünk, hogy próbáljunk meg válaszolni az anyag és az ember születésére, mert akkor feleletet adunk arra az örök kérdésre is, hogy "honnan jövünk és mi végre vagyunk ezen a világon?" Ez a fejezet nem egyeztethető össze a teológiában elfogadott teremtés magyarázatokkal. Az anyag és energia mai származtatása, a természettudományok jelenlegi eredményei nincsenek szinkronban az egyház tanításaival. A vallási dogmák merevebben ragaszkodnak korábban elfogadott tételeikhez. Mi ezek teljes tiszteletben tartásával csupán arra törekedünk, hogy századunk természettudományos megállapításait közelítsük a zsidó-keresztény monoteista istenhithöz. Megpróbálunk kialakítani egy

sajátságos teremtésképet — és ebben benne foglaltatik a mi egyéni elképzelésünk is —, amely mind a teológia, mind a természettudományok számára vitatható lehet. Ezért nem több, mint erőfeszítés, amely az áthidalhatatlan között igyekszik egy keskeny pallót építeni.

Bármilyen fejlett lesz is a tudomány, sokkal közelebb nem kerülünk, csak másfelől közelítjük meg a kérdést, mert Isten személyét az ember életében sohasem fogja teljesen megismerni, Őt nem tudjuk "beazonosítani", mint egy ismeretlen tárgyat, vagy egy egyenlettel leírni, ezért mindig megmarad a hit és annak létjogosultsága. Ez egyúttal azt is jelzi, hogy akiben valamilyen módon nem alakul ki az istenhít, olyan, akár a csonka tüdővel lélegző ember: nem kap az élet számára elegendő és nélkülözhetetlen oxigént!

Az ezredforduló küszöbén, a természettudományos nevelést kapott ápolóknak, embereknek mind kevésbé beszélhetünk egy "vulgárteológiai" teremtésről, vagy a látvány szintjén mesésnek tűnő Szentháromságról, akik közül az egyik "fehér szakállú, jóságos öreg", aki emberi hangon többek között azt mondotta, hogy "legyen világosság" és erre — csodák csodája — "lőn világosság."

A műszerek eredményeihez szokott egészségügyi dolgozó határozottabb képet kutat, amellyel hitét megalapozhatja. Ezt a felfogást követve kell nekünk is elindulni és a rendelkezésünkre álló tudományos magyarázatok közül a vélhetően legreálisabbakat bemutatni.

A magyarázatot Pál apostolnak a korinthusbeliekhez írt első levelének egyik fontos gondolatával kell kezdenünk: "Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről-színre; most rész szerint van bennem az ismeret, akkor pedig úgy ismerem majd, amint én is megismertettem."⁷

Vagyis a földi életben nem tudunk meg mindent. A műszereink sem tökéletesek, sőt "torzítanak". Abban a pillanatban,

⁷ Biblia. Pál, Kor. I. levele: 13., 12.

amint valamit az általunk szerkesztett eszközökkel akarunk föltárni, ezeken keresztül látjuk, mérhetjük és nem az eredeti valóságában. "Színről-színre", vagyis a teljes igazságot csak a földi élet után ismerhetjük meg. De addig is itt áll rendelkezésünkre egy sor nagyon fontos fogódzó:

"[...]Most azért megmarad a hit, remény, szeretet, e három[...]" — írta Pál apostol.⁸ Közülük az elsőt, a hitet járjuk körbe és próbáljunk meg benne megkapaszkodni.

A materializmusnak, mint ideológiának van egy eredménye. A XIX. századtól egyre határozottabban állította, hogy *az anyag elpusztíthatatlan*. Kérdés, mit tudunk róla? Akár a mikrovilágba indulunk el, ahol atomok és atomrészek találhatók, akár a **Metagalaxisban**, ahol mérhetetlen távolságokra ismeretlen naprendszerek vannak, kiderül, hogy minél többet fedezünk föl az anyag tulajdonságaiból, annál több a vele kapcsolatos, megoldatlan kérdés.

A gond már ott kezdődik, hogy arra a kérdésre: "mi az anyag?", nem tudunk elfogadható feleletet adni. Eddig ilyen és hasonló válaszok születtek: "az anyag mindaz, ami teret foglal el", vagy "az anyag a bennünket körülvevő világmindenség szubsztanciája", avagy az "anyag a tudatunktól függetlenül létező objektív valóság, amelynek számtalan megjelenési formája van."⁹ Ma egyik meghatározást sem fogadják el. Olyan új fogalom is keletkezett, mint az **antianyag**. A kérdés bonyolultságára jellemző, hogy "Napjainkig közel 100 különböző elemi részecskét azonosítottak, annak ellenére, hogy közülük soknak rendkívül kicsi az élettartama, mások pedig igen gyorsan átalakulnak újabb részecskékké. Ezzel kapcsolatban mindig új kérdések és új problémák merülnek fel."¹⁰

⁸ Biblia. Pál, Kor. I. levele: 13., 13.

⁹ R. E. Lapp—TIME-LIFE szerk. 1979. 9.

¹⁰ R. E. Lapp—TIME-LIFE szerk. 1979. 12.

Pontosan még az atomrészeket sem ismerjük. "Valamelyik tudós ironikusan így fejezte ki magát: »Ezek matematikai egységek, amelyek a térben kísértének«." ¹¹ A szerzők végül őszintén leírták: "Egy dolog ma már biztosnak látszik: hogy mi az anyag, arról napjainkban sem mondhatunk semmi olyat, ami vitathatatlan és maradandóan biztos volna." ¹² Még az sem bizonyos, hogy az anyag "halhatatlan". Marad az ellentmondásos tény: az anyag annyira bizonytalan az istenhívő számára, mint az ateistának Isten. Mindkettőnek marad a HIT, bízni valamiben vagy valakiben, de ezek létezését és elpusztíthatatlanságát egyik fél sem tudja tudományos eszközökkel bizonyítani.

Az anyagi világ "negyedik dimenziójaként" az időt emlegetik. Az időről tudjuk, hogy számunkra létezik, beosztható és egy irányba, "előre" mozdul, azaz múlik. "Amit mégsem tudunk, az az idő definiálása [meghatározása]. A pszichológus számára az idő a tudat aspektusa; segítségével rendezzük tapasztalatainkat. A fizikus számára az idő a három alapvető jellemző egyike — a másik kettő a tömeg és a távolság — melyek segítségével a világmindenség leírható. A filozófus számára az időnek ismét más a jelentősége. Annak ellenére, hogy ezek a tudósok az időről könyveket írnak, egyikük sem képes az időt úgy definiálni, hogy az mindenki mást vagy legalábbis saját szakmai kollégáit tökéletesen kielégítse." ¹³

Azt a XX. századi természettudományok bizonyították, hogy az *anyag*, az *energia*, a *mozgás*, a *tér* és az *idő* szoros összefüggésben vannak; az egyik értelmetlen a másik nélkül — pl. anyag híján nincs mozgás, mozgás nélkül pedig tér és idő — valószínű tehát, hogy ezek mind az anyag tulajdonságaihoz tartoznak.

Mind a keresztény, illetve monoteista hittudomány, mind a materializmus közös eszmei alapból indulnak ki: *kezdetben is eleve volt valami*. Az idealisták szerint ez a valami az **ősergia**, amely

¹¹ R. E. Lapp—TIME-LIFE szerk. 1979. 12.

¹² R. E. Lapp—TIME-LIFE szerk. 1979. 12.

¹³ S. A. Goudsmit—R. Claiborne—LIFE szerk. 1975. 9.

mindent átfogott és uralkodik; míg a materialisták szerint ez az anyag. Ha elfogadjuk a fizikusok azon állítását, hogy az anyag és az energia egymásba átalakulhat, kiderül, hogy a két ellenséges tábor egy hajóban evez és értelmetlen a veszekedésük.

Ez az "ősenergia" egyszer emberi hangon meg is szólalt és pontosan megmagyarázta létét. Amikor a bibliai csipkebokor Mózes előtt meggyulladt és szüntelen lánggal égett, a zsidó pásztor hangot hallott belőle. Kijelölte Mózesnek a népével kapcsolatos feladatkörét, és amikor ő rákérdezett, hogy mit mondjon az embereknek, kitől kapta az utasításokat, a hang így magyarázta meg saját személyét: "Eheje, asher, eheje." Magyarul: "Vagyok, aki Vagyok."¹⁴ A "van" az állandóságot, az örököt jelenti, s ez a fogalom csak az anyag-energia kölcsönös létre jellemző.

Ne úgy tegyük föl a kérdést, hogy "ezek szerint tehát maga az anyag az Isten?", hanem közelítsük meg úgy, hogy az Isten azért **Mindenható**, mert részese az energiának és az anyagnak, illetve uralkodik velük. (Nem rajtuk!) Isten arcát nem a képzőművészeti ábrázolásokban kell keresni. Minél többet ismerünk meg a természetből, annál közelebb kerülünk és mind jobban "látjuk" a Teremtőt. A természet törvényei Isten tulajdonságai. A *táguló* vagy *pulzáló* világegyetem, a nehézkedési törvény, a fény sebessége stb. bennünket mind-mind hozzá visz közelebb. Minél jobban megismerjük a természet világát, annál jobban érzékeljük azt a hatalmat, amely e mindenséget önmagából létrehozta és igazgatja.

Néhány kérdésre sohasem kapunk megnyugtató választ. Ezek közé tartozik az a jogos föltevés, hogy milyen *célja* volt Istennek a világ és benne az ember megalkotásával? Ha már létrehozta, mi a *rendeltetése* a Metagalaxisnak és benne az embernek? Magányos volt talán az Isten, hogy létrehozott bennünket, csak azért, hogy "őt imádjuk?" Dehát milyen "partnerei" lehetünk mi neki? Vagy egy másik jogos kérdés: ha a teremtnak volt kezdete, végének is kell lennie. Mikor és hogyan következik ez be?

¹⁴ Biblia. Mózes II. 3:14.

Ha egy kérdést megoldunk, belőle újabb talányok keletkeznek, így a rejtélyeknek nincs vége.

Néhány szót kell még szólnunk az ember "teremtéséről". Bár az emberszabású majmok, az előember és a Homo sapiens között még mindig hiányzik néhány fontos láncszem, kétségtelenné vált, hogy az ember evolúció, vagyis fejlődés eredménye. Ez nincs ellentétben a bibliai magyarázattal. A mindenség teremtése "napokig" tartott. Mózes első könyve a világ teremtéséről az evolúció állomásait rögzítve — az évmilliókkal mérhető korszakokat értjük alatta —, eljut a hatodik napon az emberpárig (1:26-27.), akik elszaporodván, fokozatosan birtokba veszik az egész Földet. Minden "nap" egy korszakot jelent, amelyeknek egyre pontosabban ismerjük a határait.

P. W. Atkins szándékosan pongyolanyelvű, tudományosan naív és ateizmustól sugallt teremtéslegendáját így fogalmazta meg: "Kétségtelen (de nem szükségképpen megjósolható), hogy ha a molekulák egyszer már rákaptak a szaporodásra, valahol (a mi esetünkben itt a Földön) ember alakú és működésű szervezetekké is összeállhattak, és ezeket az embereket egy nap szintén a mezőn vagy erdőn találjuk bókászni."¹⁵

Marx György fizikus, csillagász Juhász Ferenc költő egyik versrészletét idézte: "A Világegyetem az emberben ismert önmagára. Ezért szeretem az Életet nagyon! Ezért a világegyetem-önismeretéért. Mert megismerni és tudni önmagunkat a legszebb Szentség, a legszebb állapot. Ezért nem érzem egyedül magam a Világegyetemben, ezért nem vagyok magányos. Mert önmagunkat tudom a csillagokban, és a dolgok, létezők, lángok, halálok és fények testvéreim a szent anyagban."¹⁶

¹⁵ P. W. Attkins 1987. 15.

¹⁶ P. W. Attkins 1987. 145-146.

4. 1. Az ősrobbanás

Térjünk vissza a kezdetekhez. *Van* egy erős és *tudatos energia*, amely többet akar, mint saját erejét. Létrehozza magából az anyagot: a hidrogént és a héliumot. Az angol nyelv ezt "Big-Bang"-nak, szószerint "Nagy Bumm"-nak nevezi; helyes értelmezésben **ősrobbanásnak**. (Meg kell jegyeznünk, hogy néhány ateista tudós nem hisz az ősrobbanásban sem.) Ezzel indult el a teremtés, mert az energia egy része "kézzel fogható" módon megjelent anyagként, s ahol az anyag jelen van, az a tér és mivel a materiának örök mozgása van, elindult vele az idő. (Az egyik ponttól a másikig való eljutást, a távolság megtételét leginkább nem valamilyen hosszmértékkel, hanem az idővel érzékeljük.)

Lukács Béla fizikust idézzük: "Annyit most is megállapíthatunk, hogy van három alapvető természeti állandónk: A *Planck állandó*, a *gravitációs állandó* és a *fénysebesség*. Ha csak ez a három van, akkor a természetben három alapvető mennyiséget lehet képezni: egy alapvető *hosszat*, egy alapvető *időt*, s egy alapvető *tömeget*. Ebből lehet csinálni alapvető *sűrűséget* is. Tehát a világegyetem alapvető kezdőfeltétele az, hogy egy adott pillanatban, egy adott sűrűségű állapotból elindul. Ahhoz, hogy a jelenlegi világegyetemet elő lehessen állítani, egy korai energiatermelő időszak kellett legyen."¹⁷

"A mi időfajtánkkal az egész mindenség visszavezethető egy pontra, és ez volt a kezdete[...] Idő nélkül — ahogy mi értjük — nincs kezdet. A kezdettel — abban az értelemben, hogy a **téridő*** egy pontján létezik egy pontszerű teremtés — szükségképpen idővel tarkított geometria jár."¹⁸ P. W. Atkins szerint a semmiből a semmi megteremti a vant. Ezt így teszi "érthetővé": "Véletlenül kis

* Téridő: a négydimenziós tér, amelynek pontjai az események.

¹⁷ Márky-Zay J. 1994. 113-116.

¹⁸ P. W. Atkins 1987. 109.

ingadozás támadt, és egy semmiből kiemelkedő, saját átrendeződéseiből létre találó porcsomó időt határozott meg. Egy minta véletlen kibontakozása azt eredményezte, hogy a semmiből az egybeforrott ellentétekből létrejött az idő. Az abszolút semmiből minden beavatkozás nélkül lenni kezdett a kezdetleges lét. A pontok porának kialakulása és esetleges módon idővé való szerveződése az ezt előidéző, vaktában tett, céltalan lépések sora volt. Az ellentétek, a végletesen egyszerű dolgok a semmiből bukkantak elő.¹⁹ Itt tart ma az ateista "természettudomány" magyarázata a teremtésről.

A Metagalaxis — ahogy a világmindenséget tudományosan nevezzük — keletkezésének elképzelése fejlődés következménye. A *gravitáció kvantumelmélete* szerint a *téridőnek nincs határa*. S. W. Hawking így fogalmazott erről: "Nincs tehát **szingularitás***, ahol csődöt mondanak a tudomány törvényei, nincs a téridőnek *pereme*, ahol kénytelenek lennénk Istenhez folyamodni vagy definiálni a téridő viselkedését a határon. Kijelenthetjük: »A világegyetem határfeltétele az, hogy nincs határa«. A világegyetem tökéletesen önálló, semmi rajta kívülálló tényező sem befolyásolja. A világegyetem nem teremődik és nem enyészik el. A világegyetem egyszerűen VAN."²⁰ Mielőtt azonban félrevezetődznénk, S. W. Hawking megjegyezte, hogy ez csak elmélet, amelynek nincs gyakorlati igazolása. Marad tehát a HIT! A továbbiakban így magyaráz:

"Az az elképzelés, hogy a tér és idő határtalan, zárt felületet alkothat, óriási súlyú következményeket hordoz Istennek a világmindenség ügyeiben játszott szerepét illetően. Miután a tudományos elméletek sikeresen leírták az eseményeket, legtöbbször

* Szingularitás: a téridő pontjai, ahol a téridő görbülete végtelenné válik.

¹⁹ P. W. Attkins 1987. 133.

²⁰ S. W. Hawking 1989. 141.

úgy vélték: Isten engedi, hogy a világ a törvények rendszere által megkövetelt módon fejlődjék, és nem avatkozik be a törvények megsértésével. Azt azonban nem árulják el a törvények, hogy keletkezésekor milyennek kellett lennie a világegyetemnek. Továbbra is Istenre vár, hogy felhúzza az óraművet, és döntsön a működése felől? Amennyiben a világegyetemnek van kezdete, akkor feltételezhetjük, hogy van teremtője is.

Ha azonban a világmindenség tényleg önmagába zártan létezik, nincs se határa, se pereme, akkor kezdete és vége se lehet: egyszerűen csak van. Hol van benne a Teremtő helye?"²¹

A matematikai számításokkal továbbfejlesztett teremteselméletek szerint a téridő határa az ősrobbanás, és a *határozatlansági elv* határai között működő törvények megmondják, hogyan fejlődik tovább a világegyetem, ha állapotát egy időpontban ismerjük. "Lehet, hogy ezeket a törvényeket eredetileg Isten rendelte el. A továbbiakban viszont valószínűleg hagyta, hogy e törvények működtessék a világegyetemet, Ő maga azóta nem avatkozott be."²² Amit a kisművelek ezen ismeretek hiányában is megfogalmaztak: a deista és teista elképzelések most magasszintű elméletekben újra föllelhetők. Ez is mutatja, hogy az ember tudása — bár a szakértelme eltérő — nagyon szűk körben mozog ahhoz, hogy tökéletesen megismerhesse a teremtést.

S. W. Hawking szellemes példát említ: "[...]már Szent Ágoston rámutatott: Istent nem képzelhetjük el az időben létező lényként, mivel az idő csupán az Isten által teremtett világegyetem egyik sajátja. Ő pedig bizonyára tudta, mit akar!"²³

A legkorszerűbb kutatások szerint az ősrobbanás tényét mind kevesebben utasítják el. A részletkérdésekben van még vita, de például az a tény, hogy a Metagalaxis egymilliárd évenként 5-10 százalékkal tágul²⁴ jelzi, hogy kellett egy kezdőpontjának lenni,

²¹ S. W. Hawking 1989. 145-146.

²² S. W. Hawking 1989. 128.

²³ S. W. Hawking 1989. 168.

²⁴ S. W. Hawking 1989. 55.

ahonnan elindult ez a kitágulási folyamat. Eredetünket és jövőnket S. W. Hawking így foglalta össze: "Az általános relativitáselmélet szerint a múltban végtelen sűrűségű állapotnak kellett fennállnia, az ezt megváltoztató Nagy Bumm volt az idő tényleges kezdőpillanata. Ha a világegyetem újra összeroppan, újabb végtelen sűrűségű állapot fog kialakulni, a **Nagy Zutty**; ez az idő végét jelenti majd. Ha nem is omlik össze az egész világegyetem, akkor is kialakulnak szingularitások azokban a korlátozott terjedelmű tartományokban, amelyek összeroppannak és **fekete lyukakat*** hoznak létre. Ezek a szingularitások az idő végét jelentik minden és mindenki számára, ami és aki belehullik a fekete lyukba. A törvények a Nagy Bummnál és más szingularitásoknál is érvényüket veszítik, Istennek tehát csorbíthatlan marad a szabadsága, hogy tetszése szerint szabja meg a történendőket és a világegyetem kezdetét."²⁵

A Metagalaxis valószínűleg már több ősrobbanást — újrateremtődést — és több összeroppanást — megsemmisülést — "átélhetett". Az a Metagalaxis, amelyben élünk, még fiatal, de öregedik. Ki tudja, mikor volt az első teremtés, és azóta hanyadikok vagyunk a sorban és hány következik még utánunk? S. A. Goudsmit szellemesen így fogalmazott: "A mondabeli *főnixmadár*hoz hasonlóan, a Metagalaxis periodikusan tűzben pusztul el és saját hamujából születik újjá."²⁶ Ugyanitt megjegyezte, hogy egy ősrobbanás és megsemmisülés közötti ciklusban kb. 80 milliárd év telik el.

* Fekete lyuk: a téridő tartománya, ahonnan az erős gravitáció következtében semmi, még a fény se szökhet meg. A fekete lyukban az anyag összesűrűsödve van jelen és vagy megszűnt benne, vagy "másképp folyik" az idő.

²⁵ S. W. Hawking 1989. 175.

²⁶ S. A. Goudsmit 1975. 174.

Müller Péter írta: "A teremtés nem öntudatlan robbanás, hanem végtelen Intelligencia műve: minden ízében értelmes alkotás. Minél mélyebbre hatol az ember a titkaiba, annál inkább elcsodálkozik ennek az Intelligenciának formáló értelmén, törvényteremtő logikáján, emberfeletti tudatosságán[...] »Meg vagyok győződve róla — mondja Einstein —, hogy a tapasztalatilag érzékelhető világ jelenségei mögött egy Tökéletes Intelligencia uralkodik!«"²⁷ Müller hivatkozik a közismert, "nagy egyenletre" és így magyarázza: "Az $E = mc^2$ nem Einstein műve, hanem a tudatos léleké. S mivel az ember is belőle való, képes rá, hogy ezt fölismerje."²⁸

4. 2. $E = mc^2$

Vizsgáljuk meg, hogy az Einstein által fölállított fizikai képlet miként értelmezhető? Először a betűjelek magyarázatával ismerkedjünk. A képletben az "E" nem más, mint az atommag energiája. (Az űsrobbanáskor, amikor az anyag még ionizált, plazmaállapotban van, nevezhetjük úgy, hogy a *kezdeti "őserő"*.) Ez egyenlő "m" tömegű anyag és a mozgás egyik fajtájának: a fény sebessége ($3 \cdot 10^8$ méter/másodperc) négyzetének = " c^2 " szorzatával. Vagyis az energia megegyezik a gyorsuló, mozgó tömeggel (anyaggal).²⁹ Ez a *tömeg-energia ekvivalencia* (egyenértékűség) elve. Ha potenciális energia távozik, a tömeg csökken, vagyis az *anyag átváltozik!* A fizika így fogalmaz:

"Energia a semmiből nem keletkezik, meg nem semmisül, hanem csak az egyik energiaformából a másik energiaformává alakul át."³⁰

²⁷ Müller P. 1992. 200.

²⁸ Müller P. 1992. 201.

²⁹ Szalay B. 1966. 798.

³⁰ Szalay B. 1966. 445.

Ez az álláspont utóbb némileg módosult. Ismét Lukács Béla fizikust kell idéznünk: "Hangsúlyozom, hogy energiamegmaradás sincs, de még ha hinnénk is az energiamegmaradásban, akkor is azt kellene mondani, hogy a világ 16 milliárd évvel ezelőtt indult, tehát most nem végtelenül öreg, hanem 16 milliárd éves, s ez látszik is rajta."³¹ Az energiával kapcsolatban nyilván nem arról van szó, hogy adott, mérhető energia egyszerre csak megszűnik és nincs tovább. Ez tudománytalan, parajelenség lenne. Inkább az lehetséges, hogy valamilyen ok miatt számunkra tovább nem mérhető, átalakulása nem követhető, ezért nem tudjuk észlelni. Ez viszont még nem bizonyítja a megsemmisülését! (Talán visszatér az ősrobbanást kiváltó ősenergiába, és annak részese lesz?) Az viszont tudományos kapaszkodó, hogy ez a Metagalaxis 16 milliárd évvel ezelőtt keletkezett — mások 10 és 20 milliárd közöttire becsülik —, mert azelőtt tehát *nem létezett*, hanem egy adott pillanatban *megszületett*. (Valami vagy valaki létrehozta?) Pedig a materializmus szerint "ökök időök óta van."

Az bizonyos, hogy az anyag számára a tér, a tér szempontjából pedig az anyag meghatározó. Einstein írta: "Az általános relativitáselmélet értelmében a tér geometriai tulajdonságai nem önállóak, hanem az anyag szabja meg őket."³² Gondok vannak az általunk ismert háromdimenziós térrel. A Reimann-féle geometriában olyan terek vannak, "amelyek végesek, de még sincs határuk."³³ A Minkowski-féle négydimenziós tér negyedik dimenziója pedig az idő. Ma ez a legelfogadottabb.

Einstein "[...]nem foglal egyértelmű és határozott kijelentésekkel állást a tér és idő abszolút volta — azaz objektív volta — mellett", igaz, hogy az ellenkezője mellett sem.³⁴ Ugyanis a sebesség fokozásával a két pont közötti távolság térben és időben bizonyos fokig rövidíthető. Kiderül, hogy az "abszolútnak,

³¹ Márky-Zay J. 1994. 110.

³² A. Einstein 1965. 112.

³³ A. Einstein 1965. 107.

³⁴ A. Einstein 1965. Maróti L. 192.

objektívnak" vélt anyag némely körülmények között *relatív* tulajdonságokat mutat, vagy "nincs is": ez az *antianyag*, amely nem spekuláció terméke, de annyit sem tudunk róla, mint magáról az anyagról.

A materializmust ez az einsteini szemlélet tehát kétségbe ejtette és rögtön megindult az ideológiai elkülönítése, tagadása. Maróti Lajos írta Einstein magyar nyelvű fordított könyvének utószavában:

"Einstein példának okáért egy ízben kijelentette, hogy panteistának tartja magát — s fizikusi munkásságának tetemes hányadában vitathatatlanul materialista álláspontból szemléli a világot."³⁵ Megítélése mégis így alakult: "Az elmúlt években hazai vonatkozásban több próbálkozás is történt Einstein világszemléletének körvonalazására, amelyek végkövetkeztetése az volt, hogy Einstein világnézeti alapállása — a relativitáselmélettől függetlenül is — lényegében — egészében idealista."³⁶

4.3. Tudósok, gondolkodók panteizmusa, deizmusa, teizmusa

Alaposan el kell gondolkoznunk azon, hogy a panteizmus, deizmus és teizmus, a XX. század nagy természettudósai közül épp azokat, akik legjobban ismerték az anyagot, mennyire befolyásolták. Vajon ők valamennyien "naív idealisták" és csak a materializmus hívei a "haladó szelleműek"? Ezt elhinni lenne naivitás! Veres Péter mondotta: "A metafizikai világnézettről történelmi bizonyság az, hogy tárgya elsősorban az embernek Istennel vagy a panteisztikusan felfogott világegyetemmel való személyes viszonya."³⁷

Müller Péter közérthetően magyaráz a teremtésről:

"A materializmus azt mondja, hogy az anyag önmaga végtelen kohójában addig gyúrta, finomította magát, míg önfejlődésének bizonyos stádiumában magára eszmélt. Tudatossá

³⁵ A. Einstein 1965. Maróti L. 180.

³⁶ A. Einstein 1965. Maróti L. 1980.

³⁷ Hegyi B. 1978. (I.) 14.

vált. Az ÉN tehát az anyagnak a gyermeke, egy zseniális masszának a színessé vált, érzékeny szeme, amely kinőtt belőle, mint fájó és értelmes óriássejt; körülnéz, föleszméli környező világát és önmagát, sőt visszahat teremtőjére, az anyagra: formálja s átvarázsolja; majd hirtelen eltűnik, végérvényesen feloszlik abban a tudattalan ősmocsárban, amelyből vétetett. Az ÉN ebben a felfogásban egy törvényszerű folyamat végterméke, tragikus selejtdarab, amely addig él, amíg tart az együttállás — utána semmivé válik. A test elpusztul, szétrohad elemeire, a szétbomló sejtek és menekülő molekulák útját egy darabig még követni lehet: javarésze kukacokat hízlal, vagy beépül a földet alkotó kristályok atomszerkezetébe — de hogy mi lesz a tudatos ÉN-nel, arra csak egy válasz van: semmi.”³⁸

Meglehetősen vigasztalan kép ez minden érző és gondolkodó ember számára. Nincs benne hajtóerő: ezért és ezért küzdj, mert megéri! Helyette azt a kilátástalan jövőképet sugallja, hogy bármit is teszel, csak idő kérdése és semmivé válik. Ha hiszel a megmaradásban, akkor pedig cinikusan kigúnyol. "Marx doktori disszertációjában[...] az istenhittel kapcsolatban[...], azt mondja, hogy annak a számára van isten, akinek számára a világ ésszerűtlen, minthogy önmaga is ésszerűtlen.”³⁹

Kérdés, hogy Marx mit tekintett "istenhitnek" vulgárateista megfogalmazásával? Vajon tudta-e, hogy az *ateizmus is "hit"*: hit abban, hogy nincs Isten. Hogyan magyarázza egy teológus, Takács János hódmezővásárhelyi evangélikus lelkész az Isten és a teremtés panteisztikus összefüggését? Kiadványában így fogalmazott:

"Ma akaratlanul is hallunk a rádióban olyan előadást, miszerint a kiindulópont az ENERGIA, ebből származnak az erők és következménye az anyag. Ha a Szentírásba egy kicsit belemerülünk, ott ugyanezt találjuk azzal a különbséggel, hogy az energia tulajdonosa egy személyes hatalom, aki tudatosan, tökéletes rendben,

³⁸ Müller P. 1992. 103.

³⁹ Jusst L.—Zeley L. 1981. 52.

csodálatos bölcsességgel munkálkodik, megalkotja mindennek a törvényét, Ő a tökéletes törvényadó[...]

Az energiából kiáramló végtelen erőáram, sugárerők végtelen özöne, aki által a mindenség, az is személyes valóság, maga a Fiú, aki Istennek dynamisa, ereje (I. Kor. 1, 18.) Ő a MAG és Ő az energiának a kisugárzása, aki nélkül semmi sem lett, ami lett. Ez a hatalmas sugárerő, erő-özön épített fel mindent, de tudatosan és személy szerint.⁴⁰

Amikor Jézus Jairus haldokló lányához sietett, a tömegben egy tizenkét éve vérfolyásban szenvedő asszony, a gyógyulása érdekében hátulról megérintette a Mester ruháját és egészséges lett. Jézus azonnal észrevette, hogy valaki érintette a "ruhájának peremét". A tanítványok előbb titkolták az illetéktelen beavatkozást, de Jézus határozottan így indokolta tapasztalását:

"Illete engem valaki; mert én észrevettem, hogy erő származék ki tőlem."⁴¹

Vagyis az asszony gyógyulásához Jézus energiájára volt szükség, ugyanúgy, mint például ma egy motor beindításához valamilyen anyagból származó energiára van igény, hogy a szerkezet működni kezdjen. Jézus azonnal észlelte, hogy energiáját "megcsapolták és fogyasztott az ereje." (Itt kell megjegyeznünk, hogy a bibliai *locusok*, azaz közismert tézisek, mondások teológiai magyarázata olykor eltérhet az itt leírtaktól. Ezek többnyire árnyaltabbak és elvontabbak. Profán újramagyarázatukkal a köznapi gondolkodás, a közérthetőség és a természettudományokhoz való közelítés volt a célunk.)

Bár a kislányoknak teológiai képzettségük nincs, dolgozatainkban inkább ösztönösen fogalmaztak, amikor az embert és lelkét, mint isteni teremtményt az energiával rokonították. "Az ember egy energia és az energia nem múlhat el" — olvasható a 23. dolgozatban. Szinte ugyanezt fogalmazta meg a 48. dolgozatban a

⁴⁰ Takács J. 1990. 9.

⁴¹ Biblia. Lukács 8:46.

kisnővér: "Az ember energia, és az energia nem veszt el csak úgy." Az 50. dolgozatban "külső erő"-ről írt a tanuló.

Müller Pétert idézzük: "A hagyomány szerint csakis olyasmi jöhet létre, ami egy dologban már eleve benne rejlik; néhány sejt nem tud oroszlánt teremteni, csak akkor, ha az oroszlán már benne rejlik, és az öntudatlan massa nem tud tudatot kreálni, csak akkor, ha ő maga is a szó legmagasabb értelmében Tudatos.

A hagyomány szerint az ÉN az emberben lakó halhatatlan isteni Lélek.

Ugyanannak az abszolút tudatos Léleknek egy sugara, amely az anyagot létrehozta, abban benne van, azt formálja, és csakis a legintelligensebb elme által felfogható Törvényei szerint fönntartja[...]

Anyag és tudat nem két különálló dolog, a főként nem egymás szülői, okozói. Nincs teljesen öntudatlan anyag és teljesen anyagtalan tudat: mindkettő a megnyilvánult Lélek egy-egy arculata. Az egyik a forma, a másik a tartalom, de egyik sem létezhet külön, mert az nonszensz. "⁴²

A szellemhez kell az anyag, a lélekhez a test.

A panteista fölfogás régi keletű és jelzi, hogy a hittel kapcsolatban az emberek ésszerű magyarázatra törekednek. Borsos Miklós szobrászművész Assisi Szent Ferenc panteizmusáról beszélt Hegyi Bélának, és a szent "Naphimnuszából" idézett:

"Áldott légy, Uram, s minden alkotásod,

Legfőképpen urunk-bátyánk a Nap...

Áldjon, Uram téged Hold nénénk és minden csillaga az égnek...

Áldjon, Uram, tégedet Víz hűgünk...

Áldjon, Uram, tégedet Földanya nénénk..."⁴³

⁴² Müller P. 1992. 103-104.

⁴³ Hegyi B. 1978. (I.) 98.

Az eurázsiai, benne a magyar parasztság panteista elképzelése szinte máig istenként tisztelte Földanyát, akinek — a gazda halála előtt — a testét ajánlotta föl. (Lásd: a XVII-XVIII. századi testamentumok kezdő sorait, amelyek valódi hitből alakultak ki később ismert toposzokká.)⁴⁴

4. 4. A "negyedik dimenzió"

Bizonyítani még nem tudjuk, de mind inkább úgy tűnik, hogy az általunk ismert anyagi világ három dimenziója kevés. Mint azt korábban már olvashattuk, a fizikusok szerint a negyedik dimenzió az idő. Most mi nem ezt, hanem a teológiailag értelmezett "túlvilági" dimenzió határait kutatjuk. Lennie kell tehát negyediknek, ötödiknek, hatodiknak... De az észlelésükhöz még kevés a műszerünk és a tudásunk. Nincs mérőeszközünk, amellyel a tapintható világ határát pontosan kimérjük és rámutathassunk: ezen túl újabb dimenzió van. És ha van, nemcsak az a kérdés, hol terül el, hanem az is, hogyan lehet oda eljutni és kik tartózkodnak "odaát"? Egyáltalán mi az, hogy odaát, egy "másik világban"?

Müller Péter leírta klinikai halálát, amikor 1956 októberében belelőttek a pesti utcán.⁴⁵ Gondolatát így fejezte ki:

"A lélek halhatatlan.

Ebben én nem hiszek, de tudom, mert megtapasztaltam.

Meghaltam már.

Voltam »odaát« — de visszatértem."⁴⁶

Elgondolkoztunk. Aki elájul, akit elaltatnak, akinek leáll a szívverése, de később magától elindul, vagy újraélesztik a testét, vajon az mind "meghalt"? Az életből a halálba való átjutást ilyen "olcsón" mérik? Lehet rá vállalkozni, mint egy külföldi utazásra? "Befizetek" egy "utazási irodába": például egy kórházba, ahol

⁴⁴ Szentí T. 1985. 335-336.

⁴⁵ Müller P. 1992. 106-107.

⁴⁶ Müller P. 1992. 11.

mesterségesen leállítják a szívem és elkezdek "utazni" egy másik világba, dimezióba? Isten ilyen "olcsón" árulná ki a *lét titkát*? Toborozna és reklámozna: "- gyertek, gyertek egy könnyű kis műhalálért, és megismertetem veletek a »titkok titkát«, a túlvilág misztériumát, a lét folytatását?"

Reálisan gondolkodó ember ugye ezt mégsem veheti komolyan! A "holttestek a jövő élet vetőmagjai" és nem csírázhatnak egyszerre "két élet": e világ és túlvilág számára.

Az ismeretlen dimenzió nemcsak a halálon túl, de a *születésen innen* is elképzelhető. Ilyen elképzelést írt le Müller Péter: "A születés és a csecsemőkor bizonyos értelemben nehezebb, mint a halál, mert a halálban az ember, ha nehezen is, de megszabadul valamitől, a születéssel azonban belebonyolódik egy olyan világba, ahol élni nagyon keserves.

A csecsemő nemcsak azért sír, mert fáj a hasa, hanem azért is, mert a lélek kizuhant egy olyan világból, ahol szabadság volt s főként szeretet."⁴⁷

Illyés Gyula költői választ ad a negyedik dimenzióra: "Végül is: a túlvilág csak olyan lehet, mint mi. Meghosszabbított élet. De látomásaink, arany álmaink eleven megvalósulása is. A Vízöntő Korszak. Kristálytisztá kinyilatkoztatás. Az öregek előőrsként bandukolnak feléje..."⁴⁸

A negyedik dimenzió határait tapogatjuk akkor is, ha a Bibliában leírt "elragadtatások"-at vizsgáljuk. Hénok halál nélkül "ment át". Illés prófétát életében "tüzes szekéren", vagyis fényjelenség közben "szállították el a földről". De hová? Csakugyan a csillagok felé? Ahogy a magyar mitológiában Csaba királyfi is a Tejúton nyargal: a "csillagösvényen". Vagy ennek a bizonyos ismeretlen világnak nem kell a határait "regényes messzeségben" keresni, hanem *itt van velünk a Földön*, csak nem érzékeljük? Erre

⁴⁷ Müller P. 1992. 180-181.

⁴⁸ Hegyi B. 1978. (I.) 130.

legjobb példa Jézus mennybe menetele. Ki volt Ő közvetlenül az eltávozása előtti időszakban?

"Nem szellem, mert látható, tapintható; de már nem is ugyanolyan ember, mint ők [ti. a tanítványai], és mint amilyen annak előtte volt: mielőtt meghalt, és mielőtt föltámadt. »Húsa, és csontja van«; de ennek a húsnak és csontnak valamilyen más anyaga van, mint az övének: anyagtalan anyaga. Tér, idő, anyag: ezek a fogalmak nem érvényesek rá; mindez benne van, de Ő maga mérhetetlenül több és más nálunk" — vagyis a tanítványoknál és az embereknél.⁴⁹

Amikor Jézus megáldotta a tanítványait — írta Rónay György — "Eltávozott tőlünk és fölment a mennybe", miközben a tanítványok az égre néztek, és Jézust felhő takarta el a szemük elől. Amíg köztük volt nyugtatta őket: "- én veletek vagyok minden nap, a világ végezetéig." De ha elment, hogyan maradt mégis itt? Rónay így írt erről:

"A fontos az áldás, és a »minden nap a világ végezetéig«: a múlandóban ez a múlhatatlan Jelenlét, az időben ez az Időtlen.

[...]A felhő talán csak azért takarta el szemetek elől, hogy aki keres, mostantól fogva bennetek keresse és lássa[...]"

Hol van tehát Ő? "Kivületek, és ugyanakkor bennetek, mert ezt is hallottátok: hogy az Isten országa bennetek van."⁵⁰

A harmadik dimenzió, a téren túl lévők egyike tehát bennünk van. Nem lehet semmiféle hitünk, ha a bennünk lévő múlhatatlant nem ismerjük föl vagy tagadjuk.

Váci Mihály írta:

"[...]az egyetlen igazság; — a hitt tévedések
melyeknél nincs erősebb, igazabb,

De jó lenne már felnézni az égre,
— s elsírni egyszer szívből magamat."

⁴⁹ Rónay Gy. én. 234-235.

⁵⁰ Rónay Gy. én. 235-236.

5. Istenhit és teizmus

Ennek a kiadványnak *nem feladata a térítés!* Felvázoljuk a legfontosabbnak ítélt, korszerű szemléletet és jeles tudósok, gondolkodók vélekedését Istenről, túlvilági életről. Ez a tanulmány fogódzókat kínál, illetve megerősítést nyújt azoknak, akiknek szükségük van rá. Mindenféleképpen feladatunk az, hogy e munka elolvasása arra készítessen, hogy állást foglaljanak a hit kérdésében és az ápolók megalapozott, reális válaszokat adjanak mind önmaguk, mind a betegek kérdéseire, kétkedéseire.

A hithez akkor kerülünk közelebb, ha bemutatjuk annak hiányát; a hitetlen, a mindig kételkedő embert. Vegyünk egy ismert bibliai példát: Krisztus feltámadása után az apostolok közül Tamás távol volt akkor, amikor a Mester először megjelent nekik és erről az eseményről csupán hallomásból értesült. Így beszélt:

"Hacsak nem látom kezén a szögek nyomát és ujjammal a szögek helyét nem érintem, kezemet pedig oldalába nem teszem, nem hiszem."

Egy héttel később Jézus ismét elment a tanítványaihoz. Ekkor már Tamás is jelen volt az eseményen. Jézus ezt mondta neki:

"»Ne légy hitetlen, hanem hívő«; de nem mondja neki: - Hunyjátok be a szemeteket és úgy higgyetek. Van, aki hunyt szemmel hisz; »boldog, aki nem lát, és mégis hisz« — mondja Jézus az ilyenekről. De aki nyitott szemmel akar hinni, és aki »látni« akar, mielőtt hisz, annak lehetővé teszi, hogy »lásson«, és utána higgyen. Mert a hitnek sokféle útja van." Jézus szavak nélkül ezt sugallta: "Higgy a magad törvényei, a magad igényei, a magad hite szerint. Higgy bennem, de úgy, hogy közben az maradj, aki vagy."⁵¹

Amikor a kislővérek hitről írt dolgozatait elolvassuk, és a következő órán megbeszéljük velük, többen kijelentik, hogy azért nem tudnak Istenben hinni, mert nem látták, és nem tudnak

⁵¹ Rónay Gy. én. 229-230.

meggyőződni a létezéséről. Ilyenkor a következő példákat hozzuk nekik a saját, "egészségügyi nyelvünkön":

1. Láttad-e, amint édesapád csírasedjtje megtermékenyítette édesanyád érett petesejtjét és érzékelted-e, hogyan fejlődött ki belőlük? Ugy—e nem, pedig a dolog tudományosan bizonyítható módon megtörtént!

2. Tudod-e, hogy naponta több millió új sejt képződik benned, és megannyi vértesszövet hagyja el a csontvelőt? Érzed-e, láttad-e már? Aligha, pedig volt, aki ezt is bizonyította. Csak azért, mert nem láttad, a szemekkel nem győződted meg róla, nem is hiszel a biológia tanításában?

Ezek a példák elgondolkoznak. Talán elindul bennük is egy folyamat, amely ráébreszti őket, hogy nem minden tagadható, ami közvetlenül nem érzékelhető. Nem véletlen, hogy a XX. század végén ismét elindult a hit felé fordulás. Az ember belefárad a bizonyíthatatlan, állandó tagadásba és az élet nagy kérdéseire igyekszik más feleleteket is adni.

"A fél világra kiterjedő karizmatikus mozgalom tagjainak száma az utóbbi évtizedben megháromszorozódott, s csaknem 300 millió főre emelkedett. Több millió római katolikus is csatlakozott e mozgalomhoz.

Országos Széchényi Könyvtár

.....
A kínai és a szovjet fiatalokat megejtí a vallás, és a kommunista szellemben nevelkedett szüleik rémületére örömeiket lelik a templomlátogatásban."⁵²

Ezek után nézzünk néhány példát jeles gondolkodóinktól, hogyan vélekednek az ateizmusról és higgyünk vallomásaik igazában. Borsos Miklós szobrászművész beszélte Hegyi Bélának:

"Az ateizmus sem megoldás. Mert az egyik ember ateista lesz, a másik nem. S ha az ateista öregszi, akkor kezd szentimentális, primitív vallási érdeklődést tanúsítani. Nem egyről

⁵² J. Naisbitt—P. Aburdene. 1991. 261.

tudnék beszélni. Az ateizmus emberi csinálmány. Az Isten nem törődik azzal, hogy hiszek-e benne vagy sem."⁵³

Hegyi Béla Czakó Gábor kutatását ("Indulatos jelentések", 1973.) idézte:

"Az általában vett erkölcsi neveléssel együtt az ateizmus sem áll különösebben magas színvonalon. A rossz értelemben vett népszerűség javára sokat enged a minőség rovására. Akit valamennyire is izgat a kérdés, azt az ún. ismeretterjesztő kiadványok egy része kifejezetten elriasztja, mert vagy nem adnak választ az új természettudományos eredményekre, vagy megelégszenek a pusztá tagadással, ami egy fiatal, kutató elmét semmiképpen sem elégít ki..."⁵⁴

Hegyi Béla a *kulturális* vagy *intellektuális* vallási magatartást tanúsító személyekről írta:

"A hit számukra az ember felszabadulása a világban és önnön emberségében, Isten a megtestesült tudás, jóság, igazság, türelem és szeretet, legfőképpen szeretet, melyet Teilhard a Szentlélek kiáradásának, »Isten energiájának« nevez."⁵⁵

(Megjegyezzük, hogy Hegyi Béla szerint van *biológiai* vagy *vegetatív* (*primitív*) vallásosság; a *túlvilági üdvözülésre*, a *túlvilághitre* épülő; *szokás-vallásosság* és *kulturális* vagy *intellektuális* vallási magatartás. Az ezekből eredő hit — gyökerük szerint — más és más: felszínes vagy elmélyült lehet.)

Jézus csak annyit mond, hogy ne legyetek hitetlenek, hanem hívők. Azt nem köti ki, hogyan? Valamennyien más-más úton érünk el hitünkhöz, de az a fontos, hogy kialakítsuk. "[...]minden embernek magának kell a meggyőződésből fakadó hitét értelmeznie tudásának és érzelmi állapotának követelményeként, saját normái és szükségletei alapján, amely csak komoly értelmi és indulati döntések fényében kristályosodhat ki."⁵⁶ Amikor Jézus ruháját hátulról

⁵³ Hegyi B. 1978. (I.) 97.

⁵⁴ Hegyi B. 1986. 197.

⁵⁵ Hegyi B. 1986. 195.

⁵⁶ Hegyi B. 1986. 197-198.

megérintette a tizenkét éve vérfolyásban szenvedő nő, Krisztus így magyarázta tettét:

"Bízzál leányom, a te *hited* megtartott téged; eredj el békességgel."⁵⁷

6. Magyarázatok a hitről

Azt már a kisnővérek dolgozataiból is láthattuk, hogy a hit fogalma nemcsak az istenhitet jelenti. Súlyánál fogva mégis ez utóbbi a nagyobb százalék, nem véletlen, hogy a szóval kapcsolatban is legtöbbször ezt magyarázzák. Müller Péter szerint:

"Maga a HIT szó — amelyet Jézus gyakorta használ — nem valaminek az elhívését jelenti, hanem azt, hogy HŰSÉG. Emunach azt jelenti: hűnek lenni, hívnek maradni egy életnél és halálnál fontosabb szerelemhez."⁵⁸ Müller Péter az egy évvel később megjelent könyvében így beszélt Jézus tanításáról:

"A hit az ő szájából az első esztendőkből nem hangzott másképp, mint valami előlegezett bizalom. Ha ez hiányzik, nem a Mester, de még az orvos sem tudja meggyógyítani a betegét. Ezt a bizalmat azonban mindig az önbizalmunkkal kellett megerősítenünk, hiszen mi voltunk harcba küldve, ő csak tanácsot adott."⁵⁹

Az emberi lélek számára a hit olyan fontos, mint testnek a táplálék. Németh László vallomása szerint: "[...]hit nélkül az emberi élet pusztán vegetáció. Talán ez különböztet meg bennünket leginkább az állati létől. Hit kell a munkához, hogy tisztességesen végezzük, hit kell ahhoz, hogy az egyik ember elviselje a másikat, kibírja a világot, amely időtlen idők óta termi az árulást, a háborút, a képmutatást. Csak az a kérdés, miféle hit az? A katolikusok nyilván azt vallják, hogy csak az ő hitük az egyedüli üdvös. Amikor én hitről beszélek, mindenfajta meggyőződést, életfelfogást és viszonyt égve tartó, lelkesítő érzésről, érzelemtartalékról szólok, amely tetteinket

⁵⁷ Biblia. Lukács 8:48.

⁵⁸ Müller P. 1992. 132.

⁵⁹ Müller P. 1993. 173.

fűti. A nem keresztény, a szocialista vagy a kommunista éppúgy hisz az életében, más alapon, más és más kiindulásból. Minden hitet tisztelni kell, mert *hinni csak emberi lény képes.*"⁶⁰

Kiss Ferenc anatómus professzor hasonló gondolatokat közöl: "A hit kizárólagos emberi sajátosság: azért adatott mindnyájunknak, hogy testi érzékeink határain túl is láthassunk, hogy a fizikai tünetények határain túl betekintést nyerjünk az örökkévalóság területére."⁶¹

Pákozdy László Márton idézzük: "Jung szerint az emberiség kollektív pszichéjének világa az a terület, ahol az ember lelkében a közvetlenül nem érzékelhető dolgok, ha úgy tetszik, a »transzcendencia« [tudatalatti, érzékfeletti, az anyagon felüli, vagy a megismerés határain túli] is jelentkeznek. Az életérzés: félelmek, vonzódások, vágyak, bizonyosságok, egyének fölötti értékek és igazságok. Ezek szimbólumok egyenruháját öltik magukra, mielőtt tudatunkban jelentkeznének."⁶² Mennyivel több ezeknél a hit.

A keresztény—keresztény teológia a hitet isteni eredetűnek tekinti. A "kijelentő Isten" által ébresztett, az emberiségnek *adományozott hit autogén*, vagyis "*magától működő*". Az ember ezt az adományt elfogadja és az Isten iránti bizalmában a hit *hordozója* lesz. Ezt viszont az az ember éri el, aki a *hit ajándékában az objektív Isten* által részesül.

Krisztusnak óriási szerepe van az autogén eredetű istenhit ajándékozásában. Élete és kinyilatkoztatásai jelzik ezeket, amelyeket az újszövetség őrzött meg számunkra. Hogyan működik a hit? A krisztusi tények által. Három alapvető tény biztosítja hitünket.

1. Isten elküldte fiát: *emberként anyaméhből jön* a Földre, hogy az ősbűntől megszabadítson bennünket és ezzel lehetőséget adjon az üdvözülésre.

⁶⁰ Hegyi B. 1978. (I.) 458.

⁶¹ Márky-Zay J. 1994. 100.

⁶² Rapcsányi L. 1978. 196.

2. Meghal értünk a keresztfán. Keresztelő Szent János mondotta Jézusról: "Ímé az Istennek ama báránya, a ki elveszi a világ bűneit!", majd eddig az egyetlen, aki *saját erejéből a valódi halál állapotából feltámad*, jelezve, hogy ez a teljesítmény nem emberi eredetű.

3. "*Szellemtest*" formában, "*élve*" távozik egy általunk ismeretlen világba. Életének utolsó három évében több olyan kinyilatkoztatást tesz, amelyek szóban is hitet nyújtanak nekünk, hogy örök élet vár ránk.

Nyíri Tamás Pál apostolt "keresztény Odüsszeusznak" jellemzi. Ezt írta:

"Sírfelírata saját szavaival foglalja össze életének titkát és egész lényének valóságát:

Az élet számomra: Krisztus,
A halál nekem nyereség."⁶³

Krisztus Istentől küldetett és Ő az Ember Odüsszeusza. Mindeddig ez volt a legnagyobb küldetés és a legfontosabb utazás. Jézus tanításait és cselekedeteit az újszövetségben az evangelisták örökölték meg. Idézzük belőlük néhány fontosat, amelyek megadják hitünket. Máté evangéliumában olvashatók:

"18. És hozzájuk [ti. a tanítványokhoz] menvén Jézus, szóla nékik, mondván: Nékem adatott minden hatalom mennyen és földön.

19. Elmenvén azért, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, a Fiúnak és a Szent Léleknek nevében.

20. Tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, a mit én parancsoltam néktek: és ímé én ti veletek vagytok minden napon a világ végezetéig. Ámen!"⁶⁴

Óriási erőt ad hitünknek, hogy Jézus — bár eltávozott — mégis velünk maradt. Nem láthatjuk, de tudjuk, hogy nem hagyott magunkra, és ott lesz, amikor sorsunkról végleg dönteni kell.

⁶³ Rapcsányi L. 1978. 221.

⁶⁴ Biblia. Máté 28:18, 19, 20.

Döntésekor nem a "kollektív", az eredendő bűn alapján, hanem saját cselekedeteink szerint mérlegel. Rajtunk múlik tehát, mi lesz velünk! Csak forduljunk hozzá. "És a mit könyörgéstelekben kértek, mindazt meg is kapjátok, ha hisztek."⁶⁵

Krisztus így közvetítette az újszövetség üzenetét: "27. És vevén a poharat és hálákat adván, adá azoknak, ezt mondván: Igyatok ebből mindnyájan;

28. Mert ez az én vérem, az újszövetségnek vére, a mely sokakért kiontatik bűnöknek bocsánatára."⁶⁶

Márk így fogalmazott: "Mert az embernek Fia sem azért jött, hogy néki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és adja az ő életét váltságul sokakért."⁶⁷

Lukács evangéliumában többek között ezeket találhatjuk:

"Kérjétek és megadatik néktek; keressetek és találtok; zörgessetek és megnyitattik néktek."⁶⁸

János evangelistától idézünk: "Mert úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogyha valaki hiszen ő benne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen."⁶⁹ "Aki hiszen ő benne, el nem kárhozik; a ki pedig nem hisz, immár elkárhozott, mivelhogy nem hitt az Isten egyszülött Fiának nevében."⁷⁰ Jézus tanította: "Én vagyok a világ világossága: a ki engem követ, nem járhat a sötéttségben, hanem övé lesz az életnek világossága."⁷¹ Máshol e gondolatokat így erősíti meg: "Bizony, bizony mondom néktek, ha valaki megtartja az én beszédemet, nem lát halált soha örökké."⁷² Ezeket a gondolatokat többször is újfogalmazta: "25. Én vagyok a feltámadás és az élet: a ki hisz én bennem, ha meghal is él;

⁶⁵ Biblia. Máté 21:22.

⁶⁶ Biblia. Máté 26:27, 28.

⁶⁷ Biblia. Márk 10:45.

⁶⁸ Biblia. Lukács 11:9.

⁶⁹ Biblia. János 3:16.

⁷⁰ Biblia. János 3:18.

⁷¹ Biblia. János 8:12.

⁷² Biblia. János 8:51.

26. És a ki csak él és hisz én bennem, soha meg nem hal." ⁷³

Végül: "Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, hanemha én általam." ⁷⁴

Korunkban az emberek lelke megkérgesül, felszínére pikkelyek rakódnak. Vajon miben hisz az az ember, aki ráfogja fegyverét ártatlan társára; miben hisz, amikor meghúzza ujját a ravaszt és lök; amikor szétfröccsen körülötte a vér és habot tajtékozva elvágódik az áldozat?

"Az alapkérdés[...] nem módosult — írta Hegyi Béla — : *megmarad-e a hit?* Vajon ha az emberrel egyidős, az emberrel fog elhalni is? Ha kellően motivált, ha ez a motiváció őszinte és nem annyira spontaneitást tételez föl, mint inkább az egyén személyes erő kifejtését, és mindig korszerű ismeretanyag, széles látókörű érdeklődés társul hozzá — a válasz igen lehet. A személyes hit érintetlen: a maga értelmi és érzelmi összetettségében bontakozik ki, mint valami benső, intim szövetség." ⁷⁵

Hegyí Béla fölteszi a kérdést, hogy milyen az új típusú, jelenkori ember? Derűlátó. Ha nem így lenne, megkérdőjelezné az emberben való hitet. Mert van egy másik tábor is, aki nem lő, hanem szembenéz a fegyvercsővel. Aki gyertyát gyújt az áldozatokért!

"Az új típusú ember — hisz. Minél inkább válik bárhova tartozása összetartozása, cselekvése partnerséggé, gondolkodása közös bölcsességgé, annál inkább képes lesz társakat gyűjteni eszményei köré, megerősíteni az ingadozókat és tudatosságra szoktatni azokat, akik még nem tudatosak. Hite — bármilyen tartalmú és irányú legyen is — az ember szolgálatára szegődött, a világ jobbításához ad energiát. Akár ateista, akár istenhívő, nem illúziókat kerget; sohasem fogja el kétségbeesés vagy csüggedés a nehézségek láttán, mert a tornyosuló akadályokat a jövőbe vetett hite próbájának tekinti. A célok megvalósításának olykor kedvezőtlen

⁷³ Biblia. János 11:25, 26.

⁷⁴ Biblia. János 14:6.

⁷⁵ Hegyi B. 1986. 196.

körülményei nem rendítik meg, mert a tulajdonképpeni célt — a teljesebb embert és a tökéletesebb létet — nem téveszti szem elől.⁷⁶

7. Hit önmagunkban

A hitet legelőször is önmagunk iránt kell kialakítanunk. Ha nem hiszünk magunkban, erőnkben, hogy életünknek van értelme és ezt az értelmet egy tartalmas pályával növelhetjük, akkor nem tudunk mire építeni. Akkor nem hiszünk szüleinkben, a társadalomban, az emberben. Ezt az építkezést sem lehet felülről kezdeni. A hitünket magunkból kiindulva bontakoztathatjuk ki a tágabb világ felé.

Amikor a kisművészek dolgozatait számbavettük, szembetűnő volt, hogy a közölt 60 vallomásból 17 (28,3 %), tehát közel harmadrésze az "Én" szóval kezdődött, vagyis öntudatlanul is sokan önmagukból indultak ki a hit tárgyalásánál. (A dolgozatokban az én szó a további szövegrészekben is sűrűn szerepelt.) Ez is jelzi, hogy a hit mennyire belülről fakad és sugárzik kifelé. Niel Young szép gondolatát idézzük:

"Húsz éves lesz lassan már a gyermek
Álmainak fénye veszett már,
De hiszi még, hogy új álmai lesznek
És álmaiért új harcba száll!"

Berki Viola festőművésznak Hegyi Béla tette föl a kérdést:

"- Hisz önmagában? Abban, hogy meg tudja valósítani mindazt, amire törekszik?

- Úgy érzem, igen. Ezt öt évvel ezelőtt még nem mondtam volna.

- Fontos-e az, hogy a művésznak hite legyen?

- Enélkül nemcsak festészet, de egyáltalán művészet sincs.

A hit lényeges, kell. Hit nélkül nem lehet igazán művészi munkát végezni, de valószínűleg semmilyen célszerű emberi tevékenységet

⁷⁶ Hegyi B. 1986. 278.

sem. Azonnal meglátszik a munkán, ha nincs hit mögötte, és akkor már senkit sem fog érdekelni."⁷⁷

8. Alkotó emberek vallomásai a hitről

Megrendítően szép vallomások következnek a hitről, többnyire magas szépirodalmi, művészeti szinten. Arról, hogy aki hisz az emberekben, a társadalomban, a jövőben, az boldog, kiegyensúlyozott, mert "megbékélt a világgal", és ennek birtokában képes arra, hogy kialakítsa saját hitbeli szemléletét.

8. 1. Jézushívők

Az emberek egy része, elsősorban a katolikus hívők, *krisztocentrikusak*. Hitük Jézusban van: a kereszthalál áldozatában, a feltámadásban és a tőle kapott hit alapján a túlvilági élet elnyerésében. Néhány közismert személyiség vallomásából idézünk:

Mécs László költő beszélte: "Mikor verseket kezdtem írni, minden versírás előtt imádkoztam Hozzá[...]" Mindig úgy fordította életét, hogy "[...]Ő írjon, beszéljen belőlem — a hős, akit nem szabad meghalni engedni magunkban: Jézus Krisztus.

[...]várom, mikor érek Haza, Hozzá a Túlso partra, s mikor mondja nekem is a többi Vándorokkal együtt: »Jöjjetek, Atyám áldottjai...«"⁷⁸

Mensáros László színművész vallomása: "Jézust elsősorban nemcsak történelmi személynek vagy szimbólumnak tartom, hanem egy állandóan bennünk és velünk élő valóságnak, aki megváltja az emberben levő — sajnos sokszor nagyon is elhanyagolt — jobbik ént[...]"⁷⁹

⁷⁷ Hegyi B. 1978. (I.) 120.

⁷⁸ Hegyi B. 1978. (II.) 402.

⁷⁹ Hegyi B. 1978. (II.) 403.

Öveges József fizikus professzor: "Segíts Jézus, hogy megnevelhessük a farizeusokat, feleslegessé tehessük a hóhérokat, és jó szándékukat valóra válthassák a pilátusok.

Keresztre feszített Jézus, jöjjön el a Te országod, ahol egymást szerető, boldog emberiség bírja ezt a gyönyörű Földet és él bőséges gyümölcseivel."⁸⁰

Végül Weöres Sándor költő, műfordító szavait idézzük:

"- Számomra csak egy ember létezik: Jézus. Jézus létezik — és ő létezik mindazokban, akik benne és általa léteznek. Azért írok, mert jobban, pontosabban ki akarom fejezni az azonosságot Jézussal bennem és másokban. Füttyölök rá, hogy hányan olvassák, vagy hányan nem olvassák a verseimet.

Egyetlen célom: egy fokkal közelebb hozni a jóakarátú, érzékeny olvasót ehhez az azonossághoz, a Jézussal való egységhez."⁸¹

8.2. Népünk hite

Bálint Sándor professzor 1974-ben megjelent vallomásából részletet idézünk, amely a magyar délföldi parasztnép hitét jellemezte:

"Életében és munkájában a végső dolgokat általában még nem tévesztette szem elől, mint a műveltnak nevezett városi ember. Ez a tudat megneemesíti és életének erkölcsi értelmet ad. Lelkivilága egyszerű, kevésbé bonyolult, mégis sokkal összeszedettebb, komolyabb, Istennel telítettebb, mint azoké, akiket már a félműveltség, korunk legnagyobb csapása, megfertőzött. Ma már szépen élni és szépen meghalni kevés kivétellel csak a szerzetesek és parasztok tudnak, akiknek egész életét betölti az isteni jelenlét érzése[...]"⁸²

⁸⁰ Hegyi B. 1978. (II.) 405.

⁸¹ Hegyi B. 1978. (II.) 409.

⁸² Hegyi B. 1978. (II.) 327.

8.3. Neumann János matematikus vallomása

Neumann a halálos ágyán ezt mondotta:

"Valószínűleg van Isten. Sok dolgot könnyebb úgy megmagyarázni, mintha nem volna."⁸³

8.4. Bibó Lajos író vallomása

Az interjút 1970-ben Hegyi Béla készítette az akkor már idős, beteg és visszavonult vásárhelyi íróval, aki a két világháború között — főleg a budapesti Nemzeti Színházban bemutatott drámáinak fogadtatása miatt — ünnepezt alkotó volt.

"- Én eszmélésem óta imádság nélkül este el nem aludtam. Ez nem azt jelenti, hogy bigott, sőt buzgó és korlátolt istenhívő vagyok. Azt az istenhitet élem, amit az a fölöttünk és mindenekfölött álló erő képvisel, amely igenis tudatosan, céltudatosan irányítja az általunk érzékelhető világ sorsát és igenis törődik velünk, emberekkel. Igaz, egy őrzőangyalt, mentőövet, fegyveres katonát, hogy baj ne érje, nem állít és nem állíthat minden ember mellé, de én életemben nagyon sokszor voltam válságos helyzetben, s nem a szerencsének — mert nagyon kevés szerepe volt, még ha bele is akarnám magyarázni —, hanem mindig a Gondviselésnek tulajdonítottam, hogy életem legválságosabb helyzetéből is kikecmeredtem[...]"⁸⁴

8.5. Illyés Gyula hitvallása

Illyés Gyula több gondolattal is megajándékozott bennünket, amelyek hitvallását tükrözik. Az első így hangzik: "- A végső

⁸³ Márky-Zay J. 1994. 100.

⁸⁴ Hegyi B. 1978. (II.) 307.

megoldás, bárminek nevezzük: Isten vagy a *causa sui* [önmaga oka], az emberi életnek, sőt a világ létének az alapkérdése és alapténye. Ettől függ az egyedi ember életútjának indítása és befejezése, de a történelem további menete, az emberi jövő is."⁸⁵

A másik hitvallását így fogalmazta meg: "Egyszer valamennyien ott állunk a halál előtt, és azt vesszük észre, nincs elég vigaszunk. Nem vagyok ateista, mert az is eleve tagadást jelent, elzárkózást valami elől, amiről senki és semmi nem tud bizonyosat. Kész vagyok Isten befogadására is, mint a dolgok végső értelmének, az egész teremtés befejező aktusának a befogadására, de tudjam, értsem, igazoljam a magam számára."⁸⁶

9. Hit az emberben, a társadalomban

Madách drámájának, "Az ember tragédiájának" utolsó sorai a bizalom és a hit jegyében íródtak:

"Ádám

Csak az a vég! — csak azt tudnám fedelni! —

Az Úr

Mondottam ember: küzdj és bízva bízzál!"⁸⁷

A bűnbeesés, a Paradicsomból való kiűzetés, a történelem gonosz sorsfordulói után Isten nem veszítette el hitét az emberben. Arra ösztönzi, hogy ő is bizzon. A kölcsönös bizalom jegyében születik meg a jövő, amelyet hittel lehet elérni.

*

⁸⁵ Hegyi B. 1978. (I.) 126.

⁸⁶ Hegyi B. 1978. (I.) 127.

⁸⁷ Madách I. 1860. Tizenötödik szín: befejezés.

Juhász Ferenc költő vallomása:

"Ó, ember, a hitedet
ne veszítsd el,
őrizd meg a lélek
nagy hitét,
Ki volna nálad nagyobb,
nem lehetsz
vágytalan, ne türd
a szenvedést.
Ha kell, hát százszor újra
kezdjük vállalva
ezt a legszebb küldetést."

*

Juhász Ferenc egy másik versében így tanúskodott az ember mellett:

"Mert hiszek az életben, és hisz Ki benne:
nem szegény! Sors, sorsom, áldott, kinevetsz?
Adj kevesebb átkot, több virágot. Mert
velem általad üzensz!"

*

Horváth Teri színművésznő vallotta:

"- Nem vagyok vallásos, de hiszek. Az én biblikus erejű és
ősi mélységekből táplálkozó hitem az emberben van, az életben és a
halálban, ebben a nagy Mindenségben, ami a kezdet és a vég között
feszül."⁸⁸

*

⁸⁸ Hegyi B. 1978. (II.) 366.

Illyés Gyula elkötelezett hittel vallott az emberről is:

"Számomra a boldogság a bűntelenség állapotát jelenti. Az egyes ember pedig már most is képes lehet arra, hogy bűntelenül, tehát boldogan éljen."⁸⁹

Aki a tisztaság által elérhető boldogságot reméli, az hisz az emberben, méghozzá annak végső, beteljesült formájában: a boldog emberben.

*

Tóth Árpád versrészletét idézzük:

"Fény vagy te is, lobogj hát,
Melegíts és égess,
Hinned kell, hogy a világ
Teveled is ékes."

*

Az ember nem azért született, hogy valahol otthon legyen a világban, mint Tamási Áron Ábele, hanem azért, hogy a világ legyen az otthona. De azért a világért *hittel kell harcolni*. Az ember azért él, hogy győzedelmeskedjen. Valamennyiünknek törékeny lélekvesztőn, egyedül kell elindulnia az élet óceánján, hogy megtaláljuk a hitet a legnagyobb "halat".

Hemingway — öreg tanító "halászmesterünk" — akinek csodálatos regénye, mint egy költemény muzsikál bennünk. Olvassuk néhány vonatkozó sorát eredeti angol fogalmazásban:

"He did not want to look at the fish any more. When the fish had been hit it was as though he himself were hit."

Ottlik Géza fordításában:

"Nem volt kedve többé a halra nézni, amióta megcsonkították. Amikor a cápa belemart, szinte úgy érezte, mintha a tulajdon húsába martak volna.

⁸⁹ Hegyi B. 1978. (I.) 126.

»De megöltem a cápát, amelyik belemart a halamba — gondolta. — És ez volt a legnagyobb dentuso, amit valaha láttam. Pedig, bizisten, láttam elég nagyokat életemben.«

»Túl szép volna, ha kitarthatott volna a szerencsém — gondolta. — Most már inkább azt kívánom, bárcsak álom lett volna az egész, ne fogtam volna soha ezt a nagy halat, feküdnék inkább otthon, az újságpapírokkal bélelt ágyamon, egymagamban.«

- De hát az ember nem arra született, hogy legyőzzék — mondta. — Az embert el lehet pusztítani, de nem lehet legyőzni.

»De azért sajnálom, hogy megöltem ezt a halat — gondolta. — Ami most következik, az nem lesz mulatság, s ráadásul a szigonyom is odaveszett. A dentuso kegyetlen állat, erős, ügyes, értelmes. De én ügyesebb és okosabb voltam nála. Ámbár talán nem is — gondolta. — Talán csak jobban voltam felfegyverezve.«⁹⁰

A hemingwayi gondolatok a XX. század végére minőségileg átalakultak. A hit fényében súlyuk növekedve, így fogalmazhatunk: "Az embert le lehet győzni — hányszor kiáltották már a történelem során: »Vae victis = jaj a legyőzötteknek« —, de elpusztítani nem! A test halála nem az anyag pusztulása. Az életenergia távozása nem a lélek és az öntudat szertefoszlása.

Országos Széchényi Könyvtár

10. Hit az orvoslásban, a beteg gyógyításában

A kívülálló számára megdöbbentőnek ható, szomorú drámák zajlanak le nap, mint nap a kórházak betegágyain. A szakemberek számára ezek jól ismert és megszokott történetek. Egyik belgyógyász szakfőorvosunk elmondotta, hogy elesett öreg került az osztályra. A vizsgálatok megállapították róla, hogy nyugtalanító szervi betegségben nem szenved, egyszerűen elaggott, megfáradt. Néhány nap alatt feltöltötték a szükséges vitaminokkal,

⁹⁰ E. Hemingway 1952.—Ottlik G. 1956.

rendezték elakadt bélműködését. Ezzel az állapotával akár még évekig élhetett volna...

De nem akart! Várta egyetlen fiát, hogy majd hazaviszi. Minden látogatás előtt már fél órával kicsoszogott a folyósóra és leste az érkezőket. Akit nagyon várt, aki számára az életet jelentette volna, nem jött. Az öreg türelmes volt. Egy-két hét is eltelt, amikor ráébredt, hogy hozzá senki sem érkezik többé "kívülről". Fölöslegessé vált. Lefeküdt az ágyba és azután már föl sem kelt.

A főorvos elmondotta, hogy megfelelő gyakorlattal látni lehet, ahogy az addig kutató szemekben egyszerre csak "megtörik a fény". A beteg közömbös lesz. Újra elakad a bélműködése, rendszertelenné válik a szívritmusa. Akár mit tesznek vele, nem segít. (Az ő "gyógyszere" nem a kórházban van!) Szakmailag úgy mondják ezt az állapotot, hogy "föladta". Néhány napon belül az orvosi erőfeszítések, rábeszélések ellenére csendben elhunyt.

Nem a testi, hanem a lelki egészség bomlott meg benne, amelynek következménye lett néhány mérhető fizikai állapotváltozás is. Az ilyen emberben a *hit törik meg*; hit az életben, az emberekben és végül a gyógyításban.

Ugyanakkor közismert jelenség az is, hogy a legtöbb halálos betegben óriási élni akarás van. Olyan az állapota, hogy a kezelői már régen lemondtak róla, de "csodával" határos módon ő még mindig él, kapaszkodik az utolsó szalmaszálaban is, hátha éppen most fedezi föl a "megváltó csodaszert", amely kihúzza ebből a rettenetes helyzetből, amelybe tévedésből, értelmetlenül került. Már mozdulni sem képes, de még él, küzd, mert hisz!

Az orvostudomány, különösen a világháborúk, a partizán- és dzsungelháborúk kínálta milliónyi "kísérleti alany" szenvedése kapcsán és fáradhatatlan orvosok, nővérek, asszisztensek kutatómunkájával sokat fejlődött, tapasztalt. Mindehhez hozzájárult a technikai és kémiai ipar XX. századi kiugrása, amely húzta maga után a társtudományokat, így a biológiát, orvostudományt egyaránt.

Ma egy modern diagnosztikus gyógyintézményben olyan műszerek működnek, amelyek "be- és átvilágítanak" minden rejtett

testtájunkat, mások pedig ezeken a nehezen hozzáférhető helyeken megtalált betegségeket is képesek gyógyítani. Olyan műszerünk nincs, amelyik a lélek, különösen az életnek ellenálló lélek rejtelseit kifizérkészhetné és gyógykezelhetné.

Az ember nem tud hit nélkül élni. A hit a lélek "kenyere", a szeretet pedig rajta az "ízesítő". Az emberré válás után kialakult a hit és végigkísér bennünket egész történelmünkön. Kezdetben csupán misztikus. Mozgatója a láthatatlan "lény", "lények" vagy "erők"; közvetítője a sámán, a nagy varázsló, a pap és már e korai korszakban megjelenik a javas, a gyógyító, az orvosló ember is.

Dr. Benedek István orvosprofesszor mondotta egy tévéelőadásában, hogy az orvos nem csak a műszerek által rögzített jeleket, adatokat tudja értelmezni, hanem *hitet is tud táplálni* betegeibe. Az igazi orvos már ránézésből, a beteg megjelenésekor szoros kapcsolatba kerül vele, és megindul benne a diagnózis kialakítása. Az igazi orvos ma is ott kezdődik, ahol a műszerek jelzése véget ér; "az úgy érzem, így hiszem" ez a baja; igenis a "misztikus" ráérzés képességében. Akiben ez az adottság nincs meg, nem igazán nevezhető orvosnak. A beteg jól érzi, hogy az orvosa meg tudta-e teremteni vele a számára szükséges kapcsolatot és *hinni kezd benne*. Ez a gyógyulásának alapföltétele.⁹¹

Levendel László hasonló gondolatokat fogalmazott meg:

"Az orvoslás sok ezer éves útja a papok, sámánok mai szemmel kétes értékű orvosi működésétől a huszadik század természettudományosan képzett, egyre bővülő ismeretanyaggal rendelkező gyakorló orvosláshoz, a specialista klinikushoz, a kutató orvoshoz vezet. Hatalmas fejlődés ez, ha az orvosi ismeret és tudásanyag mennyiségi és minőségi gyarapodását tekintjük[...] Az orvos tudása és a beteg hiedelme e tudás átlagon felüliségéről fontos összetevője a gyógyítási folyamatnak."⁹²

⁹¹ Szentí T. 1991. 39-40.

⁹² Levendel L. 1988. 46.

Az emberiség első kutatói között már ott voltak az orvosok. "A hitújítók, a fejlődés hívei, a közállapotok fejlesztői, a reformerek, a szabadságjogok, és egyáltalán a progresszió emberei közt arányuknál nagyobb számban találunk orvosokat."⁹³

Ezek a tudósok *megszállottan hittek*. Önmagukat, gyakran a családjukat, mindenüket feláldozták az orvoslás fejlődéséért, a betegek gyógyulásáért, az emberi szenvedések enyhítéséért. Legyen mindannyiunk példája az ő hitük, és nézzünk néhány szemelvényt vallomásaikból, életükből.

Idézet Semmelweis egyik leveléből intrikusai ellen:

"Vigasztalódní fogok abban a tudatban, hogy válaszom nem cél, hanem elkerülhetetlen eszköz arra, hogy isten tudná megmondani, hány orvost visszavezessen az igazságra, kiket az emberiség kárára ellenfeleim szíréhangjai tévedésbe tartottak."⁹⁴

1862-ben tanairól nyílt levelet írt a szülészeti "összes professzorának":

"Az én tanításom nem arra van ítélve, hogy a könyvtárak porában penészedjék, hanem győztesen hasson a gyakorlati életben... hogy a szülészeti kórházak rémképei eltűnjenek, hogy a házastárs megtarthassa feleségét és a gyermek anyját."⁹⁵

Az igazi orvos ma is küzd, kritizál és hisz. Semmelweis gondolatai csengenek vissza Gyurkovics Tibor költő soraiból — több, mint száz év múlva —, és jelzik: a gondok egy része ma sem oldódott meg, csak átalakult:

"Gyakorló gyógyító koromban mindig nagy vitában álltam orvoskollégáimmal. Freudisták voltak, javarészt. Tudatosítottak, felszabadítottak, ön-felszabadítottak, gátlástalanítottak. Én tovább akartam jutni. Az alázatig. Mikor magától fölszáll a lélek. Az elfogadásig, a katharzisig. Jézusig. Pitinek éreztem orvosaink ügyködését, szabadon-asszociáltatásaikat. Úgy láttam, praktika, taktika. Szent Pál azt írja a filippibeliekhez: »Nem bízunk a

⁹³ Levendel L. 1988. 253.

⁹⁴ Gortvay Gy.—Zoltán I. 1966. 141.

⁹⁵ Gortvay Gy.—Zoltán I. 1966. 148.

testben«. Fokozhatnám: a lélekben sem. Pedig fehérköpenyeseink okosak voltak, képzettek, jó szándékúak, humanisták. De mi a humanizmus Jézushoz képest?"⁹⁶

Vajon az egyik "legmaterialistább" természettudomány, az orvostudomány összeegyeztethető-e a "legelvontabb idealizmussal"; az Istenben és az emberi test gyógyításában vetett együttes hittel? Évszázados gyakorlata van ennek. A középkor óta gyógyító szerzetes- és apácarendek példát mutattak. Illyés Gyula 1978-ban így vélekedett a magányos szüzességben élő, ápoló apácákról:

"Ezek régen elmentek betegápoló nővérek, mert ott »kiélhették« anyai ösztöneiket, és mint Krisztus jegyesei szublimáltak szexuális életüket. Lengyelországban, Csehszlovákiában megmaradtak a betegápoló nővérek, nálunk viszont csak tanítórendek működnek. Nagy kár értük, mert munkájukat hivatásként végezték, megható gonddal és áldozatkészséggel. Ma, amikor éppen a kórházi betegápolás szinte társadalmi méretű gondot okoz, mert nincs megfelelő számú személyzet, kevés a hivatás, ne feledkezzünk meg róluk, már csak hasznuk miatt sem."⁹⁷

A hittel gyógyítás és a tudománnyal való együttélés számtalan nagy orvosunk életére jellemző. A betegágy melletti munka és a laboratóriumi kutatás nem két ellentétes része a gyógyításnak, hanem elválaszthatatlan szíami ikrek. Ronald Ross (1857—1932) a malária parazitájának szervezetbe hatolását tisztázta.

"Kísérletei kezdetben állandó kudarccal jártak és csak Manson bátorítására folytatta éveken át kiemelkedő munkáját, míg végül is ezt siker koronázta."⁹⁸

Nyilvánvaló, hogy a bátorítás kevésnek bizonyult volna, ha Rossban nem ég egy belső fáklya: a hit, amely arra ösztönözte, hogy kísérletein, kudarcai ellenére is, tovább dolgozzon. Hányan voltak, akik a felfedezett ellenszert először magukon próbálták ki!

⁹⁶ Hegyi B. 1978. (II.) 393.

⁹⁷ Hegyi B. 1978. (I.) 140.

⁹⁸ Fóti M. 1975. 37-38.

Paul Ehrlich (1854—1915) a vérhaj ellen kikísérletezte a Salvarsant. "Az eredménytelen kísérletek egész sora és egy bámulatos elképzelés volt a felfedezés előzménye."⁹⁹

Gerhard Domagh (1895—1964) a prontosil baktérium-elleni hatásának felfedezéséért Nobel-díjat kapott. 1932-ben történt vele: "[...]Streptococcusok által fertőzött egerek gyógyítását prontosillal" végezte. "Javában folytak a kísérletek, amikor Domagh leánya — aki a laboratóriumban dolgozott — egy fecskendő tűjétől megfertőződött. Mivel a szokásos gyógyszerek hatástalannak bizonyultak és a kezdeti állatkísérletek kitűnő eredményt mutattak, Domagh szinte minden gondolkodás nélkül nagy adag prontosilt adott leányának. A leány meggyógyult és a gyógyulás híre Németországban, majd külföldön is hamarosan elterjedt."¹⁰⁰

Szent-Györgyi Albert (1893—1986) a biológiai oxidációs folyamatok felfedezéséért (különös tekintettel a C-vitaminra és a fumársav katalízisére) szintén Nobel-díjat kapott. Pedig milyen "messziről" indult, mennyire nem bíztak, nem hittek benne.

"Szent-Györgyi rossz tanuló volt és csak a házitanítók segítségével segítették át a vizsgákon, ezért professzor nagybátyja [ifj. Lenhossék Mihály anatómus-hisztológus] a kozmetikusi pályára szánta."¹⁰¹

Már kutató orvos, amikor az oxidációs folyamatok vizsgálatához sok mellékvesére volt szüksége, hogy belőlük hexuronsavat vonjon ki, amelyről azt gyanította, hogy az azonos lehet a C-vitaminnal. Mellékvesét az amerikai vágóhidakról, C-vitamint pedig a szegedi paprikából kapott. Hittel végezte fáradtságos munkáját, amely lassan vezetett eredményre. A paprikáról szólva viszont "Már az első próba megmutatta, hogy ennek a növénynek a termése hallatlanul gazdag forrása a hexuronsavnak[...]"¹⁰²

⁹⁹ Fóti M. 1975. 72.

¹⁰⁰ Fóti M. 1975. 210.

¹⁰¹ Fóti M. 1975. 193.

¹⁰² Fóti M. 1975. 200.

Törő Imre (1900—) akadémikus orvostudós 1945 utáni küzdelméről így vallott:

"Hosszú-hosszú évekbe telt, amíg elfogadtattuk, hogy a kísérleti biológia az orvostudomány alapja, és meg kell erősíteni a kísérleti biológiát ahhoz, hogy az orvostudomány alapjai megerősödjenek, és a magyar biológia felzárkózzék a modern biológiai tudományokhoz.

E munkával sok évem ment el, nagyon sok fáradságomba került."¹⁰³ A hite tartotta benne az erőt, hogy küzdjön az orvoslás haladásáért. Törő professzorral ismét eljutottunk a mába, a szenvedő beteghez, aki betegségével hozzánk fordul segítségért.

"A kivizsgálás során a beteg szorong, nincs tisztában betegsége természetével, a gyógyulás lehetőségével, időtartamával, egész betegsége kimenetelével. Ilyenkor, ha az »orvosi felvilágosítás« nem néhány odavetett mondatból áll, hanem a beteg egy olyan — lehetőleg időben elkülönített, négy szemközti — beszélgetésre kap módot, ahol ő is megszólalhat, kérdezhet és aggályait is elmondhatja, többnyire sikerül oldani iniciális szorongását, erősítjük bizakodását, és ezzel kooperációs készségét is."¹⁰⁴

A beteg hite segít bennünket, hogy meggyógyíthassuk, hogy visszanyerje az egészségét! Hitét viszont nekünk kell táplálni.

11. Hit a jövőben

Arany János szép és meggyőző vallomása vezesse be utolsó fejezetünket:

¹⁰³ K. Terstyánszky E. 1982. 81.

¹⁰⁴ Levendel L. 1988. 185.

"Utaink százfelé válnak,
de szívünk egy célért dobog
nekivágunk a küzdelmes
mának
és épít karunk egy
szebb holnapot."¹⁰⁵

Az emberre válás egyik nagy vívmánya, amely szintén hozzájárult ahhoz, hogy kiemelkedhessünk az állatvilágból: a *jövőben való gondolkodásunk*. Erre az összes élőlény közül csak az ember képes. S ha jövőben tudunk gondolkozni, akkor bízunk is abban. Ha nem hinnénk a jövőbe, akkor nem hinnénk önmagunkban, az emberben, a társadalomban, az orvoslásban. Nem hinnénk abban, hogy a halál nem a végső állomás, hanem az ember átváltozása. Hinni akkor is kell, ha a dolgok reménytelennek tűnnek. Isten dönt, hogy életünk hová vezet.

Befejezésül egy drámai részletet idézünk Steinbeck: "Egerek és emberek" című regényéből. Amikor a nagyerejű, ámde együgyű Lennie fiú Curley feleségének puha haját simogatva, vétlen, de kitörte annak nyakát, a férj és barátai meg akarják lincselni az óriást. George, a józan ítéletű barát, amikor a folyóparton hallja a közeledő üldözők zaját, elhatározza, hogy nem hagyja szenvedni a szerencsétlen embert. Beszél neki korábban született vágyaikról, egy szebb jövőről:

"- Nézz a folyó másik partjára, Lennie, s én úgy elmesélem neked, hogy szinte látni fogod[...]"

"- Lesz egy kis tanyánk, — kezdte rá George. Oldalzsebébe nyúlt s elővette Carlson Lugerjét; felcsattantotta a biztosítózárt s keze és a pisztoly a földön hevert Lennie háta mögött. Lennie tarkóját nézte, azt a helyet, ahol a gerinc és a koponya összekapcsolódik[...]"

¹⁰⁵ Dr. Függs Zsuzsa pszichológus-tanár gyűjtötte a kiadványban szereplő versidézeteke.
Köszönetünket fejezzük ki érte.

- Lesz tehenünk, — mondta George. — És talán disznók és tyúkunk is... és a ház körül lesz... kis lucernás[...]

- Hamarosan megszerezjük.

- Én meg te.

- Te... meg én. Ott aztán mindenki jól bánik majd veled. Többször nem keveredünk bajba. Senki se bánt senkit, senki se lop senkitől[...]"

Lennie beleéli magát, hogy lesz Georgedzsal egy közös kis farmjuk, ahol a két szegény, csavargósorsú végre megpihenhet és boldogan élhet. Lennie beleéli magát ebbe a látomásba és hinni kezd benne. Könyörög Georgenak:

"- Menjünk oda most mindjárt. Szerezzük meg most mindjárt azt a tanyát.

- Hát persze, most mindjárt. Megszerzem. Megszerezjük.

Azzal George fölemelte a pisztolyt, megtámasztotta s a cső száját egészen közel illesztette Lennie tarkójához. Keze irtózatosan remegett, de megfeszítette az arcát s megszilárdította a kezét. Elhúzta a ravaszt. A lövés dörrenése végighömpölygött a hegyek között és visszhangot vert. Lennie felsikoltott, azután lassan előredőlt a fövénybe s mozdulatlanul hevert."¹⁰⁶

Abban a hitben halt meg, hogy övék a farm. Élete utolsó pillanatában talán már tulajdonosként benne is volt ebben a földi "Paradicsomban", a jövőben. Űzött lelke halála után a kaszálók fölött pihent meg.

¹⁰⁶ J. Steinbeck 1943. 207-211.

IRODALOM

- Atkins, P. W.: Teremtés. Budapest, 1987.
- Bakos Ferenc szerkesztésében: Idegen szavak kézis�ótára. Budapest, 1965. IV. kiadás.
- Biblia. Károly Gáspár fordításában, M. Tótfalusi Kis Miklós kiadásában. "Aranyas Bibilia", 1695 és 1989. Új testamentom. Budapest, 1922.
- Fóti Mihály: Az orvostudomány és az élettan Nobel-díjasai 1901—1973. Budapest, 1975.
- Einstein, Albert: A speciális és általános relativitás elmélet. Budapest, 1965. II. kiadás.
- Gecse Gusztáv: Vallástörténeti Kislexikon. Budapest, 1971.
- Gortvay György—Zoltán Imre: Semmelweis élete és munkássága. Budapest, 1966.
- Goudsmit, Samuel A.—Claiborne, R.—LIFE szerkesztősége: Az idő. Budapest, 1975. II. kiadás.

Hawking, Stephen W.:

Az idő rövid története a Nagy Bummtól a fekete lyukakig. Budapest, 1989. II. kiadás.

Hegyí Béla:

A dialógus sodrában. Budapest, 1978. (I.)

A magunk vallomásai. Budapest, 1978. (II.)

Kimondva és kimondatlan. Budapest, 1986.

Hemingway, Ernest:

Az öreg halász és a tenger. Ottlik Géza fordításában. 1956. Budapest (The old man and the sea. 1952.)

Juszt László—Zeley László szerkesztésében: A halál egészen más...? Budapest, 1981.

Kövesné Terstyánszky Edit szerkesztésében: Gyógyító tudósok. Budapest, 1982.

Lapp, Ralph E.—TIME-LIFE szerkesztősége: Az anyag. Budapest, 1979. II. kiadás.

Levendel László:

A humanista orvoslás. Budapest, 1988.

Lukács Béla:

Kozmológiáról fizikatanároknak. 101-116.

In: Márky-Zay János szerkesztésében: Hit és tudomány. Hódmezővásárhely, 1994.

- Márki-Zay János szerkesztésében: Hit és tudomány. Hódmezővásárhely, 1994.
- Müller Péter: Kígyó és kereszt. Budapest, 1992.
Lomb és gyökér. Budapest, 1993.
- Naisbitt, Hohn—Aburdene, Patricia: Megatrendek 2000. Budapest, 1991.
- Nyíri Tamás: A keresztény Odüsszeusz. 215-227. In: Rapcsányi László szerkesztésében: Beszélgetések a Bibliáról. Budapest, 1978.
- Pákozdy László Márton: A megváltás mítoszai a Bibliában. 195-212. In: Rapcsányi László szerkesztésében: Beszélgetések a Bibliáról. Budapest, 1978.
- Rapcsányi László szerkesztésében: Beszélgetések a Bibliáról. Budapest, 1978.
- Rónay György: Hit és humanizmus. Budapest, év nélkül.
- Steinbeck, John: Egerek és emberek. Benedek Marcell fordításában. Budapest, 1943. II. kiadás. (Of Mice and men. 1937.)
- Szalay Béla: Fizika. Budapest, 1966. III. kiadás.

Szenti Tibor:

Parasztvallomások.
Budapest, 1985.
Egészségünkért!
Hódmezővásárhely, 1991.

Takács János:

Tudom honnan jöttem és hová
megyek... Hódmezővásárhely,
1990.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MENTÁLHIGIÉNÉS SOROZAT

MEGJELENT KÖTETEK:

I.	Empátia	50 Ft.
II.	Önismeret	60 Ft.
III.	A hit	70 Ft.

ELŐKÉSZÜLETBEN:

IV.	A halál
V.	A szeretet

TOVÁBBI TERVEK:

VI.	Megkapaszkodás és elszakadás
VII.	Állat vagy ember?
VIII.	Szerelem és szexualitás
IX.	Család. Anyaszerep
X.	Gondozás
XI.	Az öregedés
XII.	Elfáradás és megújulás
XIII.	Lemondás, áldozatvállalás és önmegettartóztatás
XIV.	Kudarcc, székgyen, megalázottság
XV.	Félelem és rettegés
XVI.	Harag, gyűlölet és agresszió
XVII.	A másság
XVIII.	Az erkölccs
XIX.	Az álom
XX.	Az élet értelme

*

(Ez a felsorolás nem tükröz összefüggést és tartalmi sorrendet. Valamennyi kötet önálló témakört dolgoz fel. Az árakat a terjedelem és az illusztrációk száma befolyásolja.)